

اگ دے اَمب

مَرا عی افسانے

انیل چوہان

415-5117

اک دے امب

Pdf by Ehsan Awan

03458711418

03027642151

اک دے امب

(کہانیاں)

انٹل چوہان

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ

15/17 کوٹ قلعہ روڈ سنت نگر لاہور

ISBN - 969 - 411-130-7

نہجۂ رستا
اکادمی ادبیات پاکستان، اسلام آباد دے مالی مل ورتن ٹال چھاپی گئی۔

پرنٹر پبلشر محمد آصف خاں نے پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، 15 ر 17 آؤٹ فال روڈ، لاہور
لٹی برکی آرٹ پرنٹرز، 43 - ر سینگن روڈ، لاہور توں چھپوائی۔

پہلی وار: اگست 1994ء

مل: 30

مذہبِ ثریا
عبدالستار ایدھی
تے انصار برقی دے ٹال

پہلی گل

بورڈ مین تائیں کہائیاں دے 19 پر اگے چھاپ چکیا اے جیویں (1) اکبر کہائیاں
(2) چمٹے دی موت (3) چنے دے اوہلے (4) قصہ کہائی (5) ڈو نکھیاں شاماں (6)
بیٹیاں اکھاں والے (7) مٹی اُتے ریک (8) چولویں کہائی (9) شرے مٹے (10) اک
اوپری کڑی (11) کوک (12) نگر دے پھل (13) وگدا پائی (14) کالیاں اٹاں کالے روڑ
(15) میں تے میں (16) بھگ (17) متا کوہ لہور (18) لوری (19) کہائی۔ تھڑے ہتھ والی
کتاب کہائیاں دا 20 واں پراگا اے۔

”اک دے اسب“ راہیں اٹل چوہان سائوں ساڈیاں سماںی قدراں وچ پین والے
کھپیاں نوں پورن لئی کھ لویں بھادیرا لہندا اے۔ اوہدیاں کہائیاں دا سارا حت
سب اہو کے سماج دا انسانی پدھر تے رکھ کے ویرا کرنا اے۔ اوہ لوکاں وچ رل ورتن
دے سمجھتے اوہدے اسارے لئے آہیاں کہائیاں وچ لویاں آساں‘ لویں ہاساں بھردا
نظریں آوند اے۔

کہائی مین ویلے اٹل چوہان دا ورتارا کے پرچارک دا نہیں ہوندا سکون اک
اسے لکھیاں والا ہوندا اے‘ جیہڑا آپنے لوکاں دیاں ساہواں وچ اوہناں دی بھونئیں
دی خوشبو رلا دیندا اے۔

محمد آصف خاں

ویروا

- 1- دیساں دا راجا 11
- 2- پتھر دیاں رگاں 17
- 3- تخریب کار 20
- 4- ماں 24
- 5- وقت دا انتقام 26
- 6- ارداس 31
- 7- اک دے امب 35
- 8- ماں 37
- 9- درد دا احساس 42
- 10- اقبالیہ بیان 47
- 11- کچھ 51
- 12- سک 54
- 13- خشیو 58
- 14- پھلاں دا بھار 61
- 15- گنڈھڑی 63
- 16- سوی 69
- 17- کانڈ دی ہڑی 74
- 18- سیاست دا کھینڈ 79

دیساں دا راجا

دور کتھائیں دھول پئے وجدے جن تے شرباء دی سروج وت کوئی لاہدا پیا
ہئی۔ گیت ادھا گیت جیسرا ہک بھین دی اخلاص بھری محبت تے دیر کان جند جان قربان
کرن دا ہو خوبصورت اظہار اے۔

”دیساں دا راجا میڈے بائل دا پیارا“ امڑی دے دل دا سارا۔ فی دیر میڈا
کھوڑی چڑھیا۔“ تے ر ممتاں دی روح دوج دھماکے تھیندے پئے ہن۔ اوندی ساری
زندگی ہک کتاب آنگوں اوندے اگے ہئی۔ تے اوندے ورق آپے اسی کھلے
وہدے ہن۔ اوندے دو دیر ہن اوہ سبھ توں وڈی ہئی ڈو دیراں دی کو بھین۔ اوں ہر
ہک بھرا کوں آپے پیار نچھاور کیتے ’ہر ہک کوں آپنی کھراپا‘ پاوڑا کیتا۔ ر ممتاں کوں
وڈا بھرا صدیق یاد آیا جیو کوں او آپنے کول ٹیندی ہئی تے وت آپنی بھولی بھالی آواز
دج شیندی ہئی۔

”پھلاں بھری چنگیر تے ہک پھل ہنہے دا۔ چنبا کلی نہ توڑنی دیر میڈا مارے
گا۔“

صدیق کوں ایہہ لفظ ہوں پسند ہن کیوں جو اوندے دوج اندی انا کوں تسکین
ملدی ہئی۔ اوندی مردانگی دا اظہار تھیندا ہا۔ اوندے ککے ککے اتھ جج ککس کوں
مارن کان اتھ ویدے ہن تے او بھین کوں آہدا ہا۔ ر ممتاں بھین وت آکھ ایہا وت
سناتے ر ممتاں وت ادھا بول شیندی تے صدیق ایہا بول بندھاں بندھاں سم ویددا ہا۔
او ککھ وڈا تھیا تاں اوندے جڈے ٹپن لگ پیا۔ ماہ پو ایہہ حالت دیکھ کے ہوں
کھلے جیویں اوہناں دے پتر کوئی ہوں وڈا تیر مارا ہودے تے ر ممتاں جڈے
چمڑیاں چمڑیاں رو پوندی تے ٹال سوچندی ہئی۔

”میڈا دیر ہوہر ککس کوں مارے نہ مارے میکوں مارن جوگا تاں تھی گیا اے۔“
صدیق توں بعد قادر وی ر ممتاں دی کھڑ دوج وڈا تھیا تے راتیں اوندے کول

لیٹ کے ادا بول سن کے آپنی انا کون تسکین دیندا رہیا تے وت ر ممتاں دے جڈے
ہیندا رہیا۔

ر ممتاں کس دے مجبور تھی کے ہتھ چا با ہوے ہا تاں اوندے ماہ کوڑج دیندی
ہئی۔

”شرم کرتوں وڈی ایس آپنے ویراں کوں مریڈے جیڈے ہتھ نصی ترٹے۔“
تے ر ممتاں سم دیندی جیویں او کوئی بسوں وڈا گناہ کر بیٹھی ہووے۔ اوندے
ڈوہائیں بھرا اوں توں کے ہون دے باوجود وی اوں تے ڈاڑھے ہن۔ کیوں جو او مرد
ہن۔ پتہ نصی اہمہ ر ممتاں دا قصور ہئی یا ر ممتاں دی تقدیر جو او عورت ہئی یاں وت
خدا اوندے نال اہمہ نا انصافی کیتی ہئی۔ ”بھلا خدا کیوں نا انصافی کر سکدا اے۔“
اہمہ سوچ کے او کنب دیندی ہئی۔ ساج دی نا انصافی دا اوندے ذہن اچ تصور
وی کوٹا ہئی۔ اوں کوں ہر کم خدا دے یا تقدیر دے متھے رونا سکھایا گیا ہئی۔ صدیق
مینک پاس کر کے کلرک لگ گیا۔ اوندی زندگی اچ تبدیلی آگئی۔ مگر ریڈیو آگیا تے
صدیق لگا برے کے عشقہ گانے سنن لگ گیا۔ ر ممتاں دا ہن وی دل کریدا ہئی جو او
صدیق کوں ادا بول سداوے۔

”ویر میڈا مارے گا“ تے اونویں آر صدیق وت وت سنن دی تکرار کرے بھلا
صدیق کوں او زمانہ وی بھل گیا ہئی۔

ر ممتاں دی ہک سہیلی ہئی پھلاں۔ ڈوہائیں! کشمیاں قرآن پڑھیاں ہن۔ او
بچپن دا زمانہ ہئی ہن ڈوہائیں! کشمیاں پنھے کہن دیندیاں ہن۔ وت پھلاں اوں توں
دکھری ورنج لگ پئی۔ ر ممتاں کوں ایس گالہ وی سمجھ نہ آئی او کس دے ویلے اوں کوں
لے تے اوں توں پچھے پر پھلاں نال ورنجیں تے ہس پوے تے اوندے جے آنکوں ڈنڈ
بلیاں دے گلاباں نال لشکارے مارن لگ ورنج تے ر ممتاں سوچے اہمہ پھلاں وی
”پھلاں بھری چنگیر“ آنکوں اے۔

ہک ڈنڈہ صدیق ایس حال وچ گھر آیا جو اوندے سر زخمی ہئی تے کھی بانہ ترئی
ہوئی ہئی۔ ر ممتاں کوں ماسی پھلاں ڈسا جو صدیق پھلاں نال ڈھیری آلی ہر تے گالھیں
کریدا پیا ہا جو پھلاں دا پو آگیا تے اوں ڈانگ نال صدیق دی مرمت کر ڈتی۔

ر ممتاں کوں اوں ڈنتہ اوندی ماں آکھا جو جیٹے بھرا کوں سخت بخار اے تے
توں اوندے پیر گھٹ تے وت پیر کھیندا اوں کوں یاد آیا "چنبا کلی نہ توئی ویر میڈا
مارے گا۔"

پر اوندا ویر تاں مری کئی کے گھر آیا ہا۔ اوں ڈنتہ توں بعد ر ممتاں کوں بار وٹجن
توں منع کر ڈتا گیا۔ ر ممتاں دے پو دیاں سرگرمیاں کجھ عجیب طریقے نال ودھن لگ
ہنیاں۔ ر ممتاں سن گن گھدی تاں پتہ لگا جو اوندا پو کوبش کریندا ودا اے جو
پھلاں دے پو نال صلح تھی و نہیں اوں کوں خطرہ ہا جو پھلاں دا پو صدیق کوں قتل
کرن دے سوانہ چھوٹکی۔

وت تک ڈنتہ ر ممتاں کوں ماسی پھلاں ڈسایا جو صلح تھی گئی اے۔ نمبروار تے
اوجھے چٹ پوش وچ پئے ہن تے اوہناں امہ فیملہ کیتا اے جو صدیق پھلاں کوں
بدنام کیتا اے تے ایذا ہر جانہ امہ اے جو صدیق دا پو آئی دھی ر ممتاں دا پھلاں
دے بھرا نال نکاح کر ڈیوے تے ر ممتاں دے پو امہ گالہ منظور کر گھدی اے۔

ساج دے وڈکیاں تے بزرگاں دا فیملہ ہی۔ ر ممتاں کیترا احتجاج کر گھدی ہی
وت ماں اوندی اوں کوں سکھایا۔ "ر ممتاں میڈی دھی امہ ٹھیک اے جو غلام علی
پچارے دی تک پانہ تے تک اکھ ماری ہوئی اے پر اوں دی تاں جیٹے ویر دی
زندگی دا مسئلہ اے تے بھیٹاں ہونڈیاں کہیں کان ہن این کان تاں ہونڈیاں ہن جو
ویراں دی زندگی تے قربان تھی وٹجن۔"

تے ر ممتاں 'رحمت بن کے ویر دی زندگی تے قربان تھی گئی۔ تک ڈنتہ ساج
دے بزرگ تے چٹ پوش آئے تے ر ممتاں کوں رتے لال کپڑے پوا کے غلام علی
دی گھر آلی بنا کے گھن گئے۔ تے اوندی امہ ڈیوٹی لائے جو او آپنیاں ہنہواں نال
پھلاں دے دامن تے صدیق دے لائے ہوئے ڈانگھ دھویندی رہوے۔ ڈوبائیں
خانداں وچ صلح تھی گئی پر پھلاں آپنے پتیر نال پٹی گئی۔ تے صدیق دی دی تک
جھاہ تے شادی تھی گئی ایویں دیاں دا راجا تے ر ممتاں دا تک ویر گھوڑی چڑھ گیا۔

اتنے تائیں قادر پزاری لگ گیا ہا تے غلام علی دا پو مر گیا ہا۔ او آپ کم کار کرن
دا ہی نہیں اوندے پو دی وی اپنی زمین جائیداد کو تابی او دی نمبروار دا مزارعا ہا۔

غلام علی دی پیار ماں منجی تے لو پئی تھیکندی ہی جیندی وجہ توں قاکھن دی لیت آگئی۔ ر ممتاں گمراہ گزارا چلاون کان گمروچ کک کی جیسی پرچون دی دکان بنا چھوڑی۔ ر ممتاں دی ڈنہ رات دی محنت نال گمراہ خرچہ دی نکلن لگ پاتے کہ بچت دی تھیون لگ پئی۔

قادر دی پزار ہوں ڈنہ نہ چل سکی او رشوت دے کک کیس وچ نپا گیا۔ اوندے پچ اوں کوں چھراون کان رات ڈنہ دی دوڑ دھوپ شروع کر ڈتی۔ آخر اوں کوں رشوت دا ایسہ کیس ختم کراون کان وڈی رشوت ڈیوئی پئی۔ اوں اپنی زمین وچ کے اپنا پتر تے اوندی پزار بچا گئی۔ بھلا ہن او خللی تھہ ہ۔ اوں زمین وکن دا ڈکھ ہن نال لا گدا تے منجی تے پو گیا آخر ایسہ منجی اوں کوں قبر وچ گھن گئی۔

ر ممتاں کول پیسے اکٹھے تھیون لگے تاں اوندی دسہ داریاں دی ودھن لگ گئیں۔ اوندی کک پئی جم پئی۔ اڈوں غلام علی ویسہ ہاد کے کھاندا، کھاندا چرس دا چکا دی کک لگ پاتے ایسہ چکا ودھدا ای ودھدا گیا۔ قادر دی ماں اوندی شادی دی گالہ بات شروع کر ڈتی۔ شادی دھوم دھام نال تھیوئی پئی۔ صدیق تاں مدد کرن توں سکا انکار کر ڈتا ر ممتاں دی جمع پونجی چار ہزار ہی اوندی ماں اوں کول آوڑی اوں وت اوں کوں سمجایا۔

”دمنے بھینٹاں ہونیاں کہیں کان ہن ایسے کان تاں ہونیاں ہن جو ویراں دی زندگی تے قربان تھی وئجن“ ر ممتاں کوں ایسہ گالہ سمجھ آگئی اوں اپنی جمع ہتھ ماں دے حوالے کر ڈتی تے وت دھوم دھام نال شادی تھئی۔ ریکارڈ دی وجہ تے ایسہ گیت دی ولا ولا کے اکھا گیا جینے نال ر ممتاں دا دل دی پنہا پیا پئی۔

”دیاں دا راجا میڈے ہاتھل دا پیارا۔ امڑی دے دل دا سارا۔ تی ویر میڈا گھوڑی چڑھیا۔“

ایویں دیاں دا ڈوبھا راجا تے ر ممتاں دا ڈوبھا ویر گھوڑی چڑھ گیا۔ ایس شادی توں کک عرصہ بعد ر ممتاں دی ماں مر گئی۔ ر ممتاں اپنی محنت وچ لگی ہوئی پئی تے خوش تھیکندی ہی جو اوندے ڈوبھائیں راجے آہیں وچ وڈے اتفاق نال خوش پئے

وسدے ہن۔

وت اوہاں نل آلے شروچ کک پکا مکان بنا گھدا۔ رعتاں آہنی ہٹی دا سودا
گھنن کڈائیں کڈائیں اوں شروچ دھدی ہٹی تاں بھراواں دے گھرو دی وٹھن وٹھدی
ہٹی۔ اوہاں دے ہالاں کوں پیار کر کے کچھ ڈے آندی ہٹی بھرجائیں بھانویں دل نل
اوں کوں چاہ نہ پلندیاں ہن۔ بھلا رعتاں خوش ہٹی۔ اونڈے دیساں دے راجے جو
خوش ہن۔

غلام علی جس توں بیوی تائیں اپڑ گیا تے رعتاں کنب گئی اونڈی ساری
معت ضائع پئی تھیندی ہٹی۔ اوں بھوں کوشش کیتی بھلا ہٹی جو عورت۔ مردے آگوں
اچا بول بولنا کھڑی۔ آپے مجازی خدا نل او کیوں متھا گھن سکدی ہٹی۔ رعتاں دی
ساری معت ساری مشقت بیکار تھی گئی۔ کک نل جیسی پرہون دی ہٹی زہریاں اوہاں
سنگیں پڑیاں اگے کیوں کھلو سکدی ہٹی۔

کک ڈنڈہ ترٹے نٹے دے مارے ہوئے غلام علی۔ اونڈے کالے مجازی خدا
اوں کوں تے اونڈی معصوم دھی کوں بھوں مارا۔ مار پھلاں دی اوں کوں پونڈی
روندی ہٹی بھلا اج اونڈے اندر دی پرانی رعتاں جاگ پئی۔ دیراں تے مان جاگ پیا
تے او آپے گھر کوں چھڑ اپنی دھی کوں انگل نل لاء کے شہر آگئی۔ بھراواں دے گھر
۔۔۔ دیساں دے راجیاں دے گھر۔

جیرے ہن بھوں دے تائیں دیساں دے راجے ہن۔ بھوں سکھی ڈنڈی
گزریدے پئے ہن۔ گھروچ ڈونجھیاں بدھیاں ہویاں ہن۔ اوہاں دیاں گھر آلیاں
تے تے سودے سوٹ پینیاں ہن تے اوہاں دے ہل پندراں دھم روپے روڈ
جیب خرچ گھنڈے ہن۔ دھیاں کوں جیکے گھرو دے مان ہونڈے ہن۔ بھیناں کوں
بھراواں دے مان ہونڈے ہن۔

ساہوریوں ظلم تھیک تہاں او رس کے جیکے گھروچ پانڈیاں ہن۔ اج رعتاں
دی رس کے جیکے آگئی۔ اونڈی دھی اونڈے نل ہٹی۔ روندی کرلاندی دھی۔ اونڈے
دیساں دے ڈہائیں راجے گھر ہن۔ چھٹی دا ڈنڈہ ہٹی انہاں دے ہال دی سکول ناہن
گھے۔

پتھریاں رگاں

اوہک پتھراے۔ کالے رنگ دا بہوں سخت تے مضبوط پتھر۔ اوہدا ٹھکانہ اوکھی
جی سڑک اے جیہڑی سول لائینز دے کوارٹراں کوں وڈی سڑک نال ملاندی اے۔
ایں سڑک تے پیدل ٹرن آے لوک تے سائیکل سواری آندے ویدے ہن بھلا
کڈائیں کڈائیں کجھ موٹر سائیکل وی لگے ویدے ہن۔ ایہناں تے پولیس افسر یا شر
دے بے فکر رو میٹک لوک سوار ہوندے ہن جیہڑے ماحول دی خاموشی کوں تھپاں
تے انجن دی شور پاؤں آلی آوازاں نال تریدے کل ویدے ہن۔ اسے آؤں وچ
دے سلسلے وچ کئیں ویلے ملٹری دے جواناں دی بھار آلی ہتیاں دی ٹھوکراں وی اوں
کوں لگدیاں ہن۔ پر اوں تے کوئی اثر ناہی تھیندا بہوں وار تاں وزن آلے ٹرک وی
اوندے اتوں لگھے ہن۔

ہک وار تاں کمال تھی گیا جوہک ڈرائیور سڑک کوں کھن آلا انجن ایں پاسے
کھن آیا۔ شاید کئی راہ توں وڈی سڑک تے جلدی آؤں کیتے او ایں پاسوں ویدا پیا ہا۔
جڈاں کالا دیو ہیکل انجن اپنی بھیاںک آواز نال آرام آرام نال ٹوڑا ہویا اوندے سر
دے اتے آیا تاں اوں کوں ایویں لگا جویں اوہدا آخری وقت آگیا اے پر سارا انجن
لگے وچن دے ہاوجود وی اوں کوں کجھ نہ تھیا۔ اوں تے کجھ اثر نہ تھیا۔

پتھریاں کتنی برساتاں، کتنی گرمیاں، کتنی سردیاں تے کتنے ای ہاڈوہاراں دے
طوفان لگے گئے ہن۔ پر اوں تے کجھ اثر نہ تھیا۔ ہزاراں ہزاراں براتاں اوں
کوں لنگھیاں ہن۔ گردش وقت توں گرد و پیش وچ وی بہوں انقلاب آگئے ہن پر اوں
وچ کوئی تبدیلی نہ آلی۔ معصوم ہالاں دیاں کلکاریاں۔ نازک نازک حسیناواں دیاں
مستی آلی آوازاں۔ محروم عاشقاں دی دل اچوں کلکیاں ہوئیاں آہواں۔ پیار کرن
آلیاں دیاں سرگوشیاں تے روح کوں سرشار کر ڈیون آلی موسیقی وی کالی نقش نہ بجا
سکے۔ کیوں جو اوہک پتھر ہا۔ اوں وچ کہیں جسم دے جذبات تے احساسات کو ناہن۔

کیوں جو اوہک پتھر ہا۔ ہک بھار آلا پتھر۔ او فانی انساناں آنگوں کنزور تے نازک نہ ہا۔
جو معمولی درد لے تکلیف وچ دون لگ ونجیں۔ جو معمولی خوشی وچ نہال تے معمول
صے غم وچ نہ حال تھی ونجیں۔

او تاں رنج، مسرت، آرام، تکلیف، محبت تے نفرت توں ہالا ترک ٹھوس قوت
ہا۔ اوہدا دعویٰ ہا جو دنیا دا وڈے توں وڈا انقلاب، وڈے توں وڈا حادثہ اوں اتے اثر
انداز نہیں تھی سکدا۔ اوہدے اندر احساس کوں نہیں جگا سکدا۔

————— ☆ —————

ایں ناہوار سڑک دے ڈوپائیں پاسے اپنے اپنے درخت ہن۔ دڈی دڈی
جھاڑیاں تے جنگلی پھلاں دے بوٹے وی ہن۔ جیندی وجہ توں ایں سڑک دا ماحول
چنگا لگدا ہا۔

سویرے سویرے کجھ ریٹائرڈ افسر سیر کریدے ہوئے ایں پاسوں لنگھدے ہن۔
شام کوں کجھ جوان بندے وی اپنی اپنی محبوباں بل تفریح کریدے ہوئے آویدے
ہن۔ ایویں آون وٹجن آلیاں وچ ہک چوڑھاں چندراں سالاں دی چھیر وی ہئی۔
جیسری ہتھاں وچ کتاباں گھن کے ایں راہ اچوں لنگھدی ہئی۔ معصوم چہرے آلی امہ
سانولی سانولی چھیر جیندی دڈی دڈی اکھیں توں ایویں لگدا ہا۔ جیویں کائی پتاؤد می
ویدی ہووے۔ معمولی سارے پر صاف کپڑے پاتی ہوئی چھیر اپنی دھن وچ گنگناہی
ہوئی لگھ ویدی ہئی۔

اج سویرے توں ای اسٹان تے بدل جمائے ہوئے ہن۔ کہیں ویلے ہکلی وی چک
ویدی ہن۔ موسم بیوں سوبھا تھی گیا ہا۔

شام دے ترائے دنج چار بندے ایں پاسے آندے ہن۔ ایہناں وچ ہک دے
ہتھ وچ تھیلا اے۔ وت او بندے ہک دڈی جھاڑی دے پچھے برہ ویدی ہن تے وت
کجھ کجھ دیر بعد گھاساں دے گراون دی جمعکار تے کہیں کہیں ویلے اوں پاسوں ہوں
نور نور بل کلن دی آواز سنائے وچ کو بجدی ہئی گھنٹے بعد بڑھی تربیت ہک بل
کوں بل گھن کے لگھ ویدی اے۔

کجھ دیر بعد او چھیر وی اپنے ہتھ وچ کتاباں گھن کے آندی اے۔ اج وی اوہدی

اکھیں دا انداز اولویں ہوندا اے جیویں وت کوئی خواب ڈیدھی ویدی ہووے۔
 جڈن او جھاڑیاں دے نالوں نکدی اے تاں او لوک باہر نکل کے اوں بے خبر
 پھیر کوں نپ گھنڈے ہن۔ ایویں لگدا اے جیویں میردا پتا ترٹ گیا ہووے۔ او
 حیران تھی کے اوہناں کوں ڈیدھی اے تے وت بے اختیار جھکدی ہوئی اوہناں دی
 منت کریدی اے۔

”خدا کیتے میکوں پھوڈ ڈیو۔ خدا کیتے میکوں پھوڈ ڈیو۔ میں تاں تہاڑی بھی نہیں تے
 دھیاں آنگوں ہاں۔ پر سڑک تے کوئی ونی کو ناہی۔ پھیر دیاں درد ناک چکیاں توں
 ہوں سارے، کھلی گھبرا کے شور پیڈے ہوئے درختاں توں اڑ گئے۔

پر ایہناں اتے کجھ اثر نہیں تھیندا۔ او بندے زبردستی پھیر کوں جھاڑیاں دے
 پچھے کھن وعدے ہن۔ وت بدون تے فریاد کرن دی آوازاں کھٹی ہوئی سسکیاں وچ
 تبدیل تھی ویدی ہن۔

کجھ دیر بعد دکھڑے والاں تے پاڑے ہوئے کپڑاں وچ لڑکھاندی ہوئی بک زندہ
 لاش آنگوں او پھیر۔ سڑک دے اوں پتھر آلے پاسے آندی اے جیندا دعویٰ اے جو
 دنیا دا وڈے توں وڈا انقلاب تے وڈے توں وڈا حادثہ دی اوں اتے اثر انداز نہیں
 تھی سکدا۔ اوندے اندر دے احساس کوں نہیں جگا سکدا۔ پر اوں ویلے او محسوس
 کریدا اے تے آہا اے۔

”اُمیں میڈے جسم وچ اہمہ کیو جیسی سنسی، اہمہ کیو جیسا احساس پیدا تھی گیا
 اے۔ میڈی پتھر دیاں رگلاں وچ تے میڈے سخت ریشاں وچ شعلے کیوں دھکے
 ورے ہن، نہیں، نہیں میڈے کول نہ آ میں اہمہ بھار نہ چا سکدا۔

میں اپنی کم مائیگی دا اعتراف کریداں۔ میکوں تسلیم اے جو انسان میں توں دی
 سخت تے بے حس اے۔ میں تاں کجھ دی نہ۔ کجھ دی نہ۔“

تخریب کار

”ہجرا میں“ دے ریلوے سٹیشن تے سعید لتھا ہاں چکرا گیا۔ ریلوے سٹیشن دی عمارت ہاں اوہا ہا پر اس تے کھ اضافے تھی گئے ہن۔ بک شال، ٹی شال، بیت الخلا، گیٹ تے کھڑا ہویا ہا۔ ایسہ سبھ اضافے ہن۔ ایسہ جیسا ہا پھلاں دی ہوندا ہا پر او گیٹ اگے کھڑا ہی تھیندا۔ اس ویلے ایسہ رسم سعید کوں نویں گئی۔

او کلٹ آئے گیٹ توں باہر آیا تے ٹانگے اکلاں دے جھرمٹ اچ پھس گیا۔

او لوک ایویں اس تے جھپٹے جیویں ایسہ کوئی شکار ہووے تے بھکے شکاری اوندی ناک اچ بیٹھے ہون۔ سعید اچ اچ توں کلی سال پھلاں آلی طاقت نہ ہی۔

او ٹانگے اکلاں دی پچک پھیر بدداشت نہیں کر سکدا۔ اوں آپنے آپ کوں حالات دے رحم و کرم تے موڑ داتا تے آخر تک غورمند جیہے ٹانگے آئے اوں کوں اچک گہدا تے آپنے ٹانگے دچ بھاؤن تے کامیاب تھی گیا۔ ”اوس پاپا کتھے چلوں“ ٹانگے آئے آکھا۔

ہاں سعید چونک گیا۔ او کھ آکھنا چاہو ہوندا ہا پر وت اوں کوں خیال آیا جو جیل دے اینٹاں پر مشقت سالاں اوں کوں توڑ پھوڑ کے پاپا ای بنا داتا ہوسی۔ ایسہ ٹانگے آئے دا قصور نہیں۔ ”بوہڑ آئے محلے“۔ سعید آکھا تے اوں آپنے ماضی دی اندھاری کوٹھڑی اچ جمات پائی۔ اس کوٹھڑی اچ کھ ناپی رہ گیا۔ بک اوندی اندھی ہاں ہی، بک کی جیسی جنگلی ہی تے اوندی بی اے دی سند ہی جیسی بک فائل اچ اوں ہوں اعتیاد نال رکھ ڈال ہی۔ اوہ دے نال کھینڈی ہوئی رشتاں ہی جیسی ریشم جسم تے کالے ریشم دے لچھیاں آر بھولہ دے وال ہن۔ تے اینٹاں والاں دے وچوں چاننی دا رس پیندا بک چروہ ہی تے اوں چرے تے نصب ڈو اکھیں ہن جیسیں دے اندر نظریاں دے فیصلے تحریر ہن۔

تے ہوو کیسہ ہی لوہ ویاں سڑکاں ہن۔ اینٹاں سڑکاں تے آدمیاں دے

وگدے سمندر ہن۔ شوخ کپڑاں تے پچھانیاں کاراں دیاں لہراں ہن تے نوکری دی تلاش اچ آون آلا سعید ہی تے وت تک خوفناک دھماکے دی گونجدار آواز ہی۔

تے وت ہنگڑیاں ہن۔ تے وت جیل دی کالی کوٹھڑی ہی۔ بھانویں اسے دھماکے کیوں تھیا سعید کول پتہ نہ ہا۔ پر پس کول تے عدالت کول تیں اوہا تخریب کار نظر آیا تے انصاف ایہو آہدا ہا جو اوہدے کان دھا سنگن آلی اونڈی مٹ بھارگی تے بے بسی دے عالم اچ وقت توں پہلاں ای مرونجے تے او وقت توں پہلاں بڑھا تھی کے ٹانگے آلے دا بابا بن ونجے۔ اسل دی بوہڑ آلے مکھلے اچ رہندے ہاں تہاں کینہے کول ونجنا اے۔“

”میں کیس کول نہیں ونجنا صرف او محلہ ڈیکھنا اے پر تھیں بوہڑ آلے مکھلے اچ کتے کر کے رہندے او۔“ میڈا ہاں رمضان اے میڈا پچ نور دین دی ٹانگہ چلیندا ہا پر اوہاں دا زمانہ ہو رہا۔ چوکر سستا ہا تے ساوا تیں مفت ای زمینداراں کولوں مل دیندا ہا۔

”اچھا اسے نور دین دا چھوڑ رمضان اے جیرا اوں توں صرف تک سال چھوڑا ہا۔“

سعید کول یاد آیا۔ رمضان تیں جوان ہا پر سعید اوہا بابا بن گیا ہا کیوں جو اوہوں سارے سال سعید نہ ہا بلکہ قیدی نمبر ۸۳۴ رہیا ہا۔

صرف اس وجہ کان جو اوں بی اے پاس کر کے آئی چوڑھاں سال دی محنت دا پھل وصول کرن کان لہور ویاں سڑکاں تے اپنے میلے پیر رکھے ہن۔

”ہاں جی بوہڑ آلا محلہ آگیا۔“ ٹانگے آلے آکھا تے سعید ٹانگے توں یسہ پیا۔

اوں جیب اچ ہتھ مارا تے اپنے تک سو چھبیں روپیاں اچوں بیچ روپے کٹھ کے ٹانگے آلے دی تلی تے رکھ چھڈے۔ ”ڈاؤ آلا لوٹ پاؤ جی منگائی دا زمانہ اے۔“

ٹانگے آلے بیچ دا لوٹ ہوا اچ لہاندے ہویاں آکھا۔ سعید بیچ دا لوٹ ڈے کے اسے سمجھا ہا جو اوں وڈی سفاوت کیتی اے تے حاتم دی قبر تے لت رکھ ڈتی اے۔

او تیں چار آلے سواری تے ڈیڑھ روپے سالم ٹانگے دا زمانہ ہا جڈاں او اتھوں گیا ہا۔ پر ہن بابا بن کئے آگیا ہا۔ اس کان تک چوانی، چالیں چوانیاں برابر تھیں گئی۔

اے۔
 جیل اچ تان اوں کوں منگائی دا پتہ وی نہ لگا۔ سعید اوں کوں بچ دا ہک ہور
 نوٹ ڈتا ہن اوں کوں جیل دی کماٹی دے ہک سو سولہ روپے رہ گئے۔
 او ٹر پیا محلے دی حالت وی ہن بدل گئی ہئی۔ اونڈی جھگی دی جھاہ تے ہن ڈو
 حوالہ مکان کھڑا ہا۔ او ٹردا گیا۔ ٹردا گیا تے میت دے ٹال کھڑے ہوئے بوہڑ دے اوں
 بڑھے درخت تے اڑ گیا جیندی وجہ توں ایسہ محلہ بوہڑ آلا محلہ مشہور تھی گیا ہا۔
 او درخت دے تے ڈو حرف بہوں گہرائی اچ کھدے ہوئے ہن "س۔ ر۔" ایسہ حرف
 اوں آپنی ای چاقو ٹال کھے ہن۔

"سعید۔ ر۔شماں" "سعید دا سین" تے ر۔شماں دی "رے" او درخت دی
 امانت داری تے حیران رہ گیا۔ کتنے سال ایسہ ایہناں ڈو حرفاں کوں سمیٹ کے کھڑا
 رہیا۔

او ایہناں کوں چہناں چاہندا ہا جو آہٹ آئی پیراں دی کھنکار سنے ہک تربیت
 آپنے ہال کوں انگل ٹال لا کے قریب توں نگہ کے آہدی دیندی ہئی۔
 "حقیق پتروں کیڈا کھلا ایس گھروں اتی دور کھل آیا ایس تیکوں پتہ نہیں جو ہالاں
 کوں چاؤن آلے لوک ساڈے شراج آئے دے ہن۔ ڈٹھا نہیں تینڈی ماسی حیدیاں
 دے سنے کوں کوئی ظالم چا گھن گئے ہن۔"

"ماہ میں اینویں ہن نہ ویساں"۔ سعید ڈٹھا او ر۔شماں ہئی او اولویں ہئی۔ وقت
 چرے دے سک مرمر کوں کچھ ڈھلا کر ڈتا ہئی۔ کچھ ٹکٹیاں پاؤتی ہن پر رگت دا کچھ
 وی نہ بگڑا ہئی۔

او ایہناں دے پچھوں ٹر پیا۔ نہاہنے کھانے دی دکان دے کول ر۔شماں ہک
 کچے مکان اچ داخل تھی گئی تے ر۔شماں دا بال دکان توں شے گھنن لگ پیا۔
 سعید رک گیا۔ او اتھے کیوں آگیا قیدی نمبر ۸۳۳ دا ۱۱۔ اتھے کیسہ کم ہا۔ اوں کوں
 ایہناں لوکاں دیاں آزادیاں اچ آہیاں ساہواں گھولن دا کیسہ حق اے۔

ر۔شماں دا بال ٹانیاں گھن کے نکلا۔ سعید جیب اچوں ہک سو سولہ روپے کڈھ

کے اکٹھے۔ "ہاں مے" اسے پیسے بیٹھے ہن ہانیاں گنڈا رہیں تے جڈاں مک دھن
 تیں میں دت اوں بوہڑ آلے درشت دی چھاتی توں "س تے ر" آلے ڈو حرقاں لہج
 بندہ آئی محبت دے لے پوڑے۔ محفہ دی طاوت کرن آناں تے ہو پے ڈیہاں۔
 پھور شور پاؤتا "اماں اماں اسے کون اے۔"

دکاندار حافظ محمد علی باہر آیا۔ اونڈے ہڈے تھہ اچوں ہک سو سولہ روپے کھوہ
 کے بھنڈی پاؤتی۔ لوک اکٹھے تھی گئے۔

دت قیدی نمبر ۸۳۳ ہالاں دے اغوا دا مجرم بن کے تھلے دی حوالات لہج بیٹھا

+

ماں

دسمبر دی ٹھنڈی رات تھی۔ شہر دیاں دکاناں بند تھی گئیاں ہن۔
عظیم بھوں پریشانی اچ فٹ پاتھ تے بیٹھا ہویا ہ۔ اوہدے ذہن اچ ڈاکٹر دی ایسہ
گالہ سوار ہاکہ جیڈی ماں ہک خوفناک بیماری السردا شکار اے جے اینکوں ہک ڈو
ڈنہ اچ انجکشن تے دوائیاں نہ ملیاں تیں جیڈی ماں مروسی۔
ایسہ سن کے او پاگل تھی گیا ہا کیوں جو وڈی بیماری دی وجہ توں اوہدے پیو آپنی
جان ڈے ڈتی تھی۔ پر او آپنی ماں دا حشر دی اوہا تھی ڈیکھتا چاہندا ہ۔
اتنی وڈی دنیا اچ ہک ماں ای تیاں اوہدی تھی۔ پر علاج کان ہسیاں دی ضرورت
ہوندی اے۔ تے اوہدے کول تیں ہک پیسہ وی نہ ہ۔ او سوچیندا پیا ہ جو پیو دی
دوائیاں نہ ملن دی وجہ توں مر گیا ہ۔ اوں ویلے وی جیب خالی تھی تے ہن وی خالی
اے تے اتھے جیساں ڈیکھ کے صحت دے سودے ہوندے ہن۔

فجری ویلے او کم دی تلاش اچ دستی توں شر آیا پر اوں کوں کوئی کم نہ ملا۔ شہر
دے لوک بھوں ظالم ہن۔ دستی دے لوک کم توں کم تسلی تا ڈے ڈیندے ہن۔ عظیم
جڈاں نوکری منگن کان شہر دے کیس بندے کوں آپنی گالہ ڈیندا تیاں او آگوں کھل
پونداتے آہدا۔ "اچ کل دے لوہا ناں بھیک منگن دا ایسہ لواں طریقہ گولا اے۔" ہ
عظیم تیاں ایساں کولوں کوئی کم منگدا پیا ہ۔ کوئی وی کم۔ بھیک تیاں نہیں۔ ایس ویلے
عظیم فٹ پاتھ تے ہک جوے اچ ہزے ہوئے بندے آگوں بیٹھا ہویا ہ تے سوچیندا پیا

"جے سوہنے تائیں ماں کوں انجکشن نہ ڈاگیا تیاں او مروسی۔"
اوہدی عقل اچ کچھ وی نہ آندا پیا جو کیوں ہسیاں دا ہندوستان تھیں۔ او
ایساں خیالاں ویج بڑا ہویا ہ۔ جو دور توں ہک لی کار دی تیز روشنی اوں کوں نظر
آئی۔ اچانک اوہدے ذہن اچ ہک خیال بجلی آگوں چکاتے اوں ہک خطرناک فیصلہ کر

گمراہ۔ سٹ ہوں شدید ہی جیندی وجہ توں اوندی جیج کل گئی۔
 نئے وت او بے ہوش تھی کیا۔ کار دے مالک آئیں کار کوں روکاتے کار توں
 کل کے عظیم کوں ڈ۔ کمن لگ پیا۔ جیندا خون سڑک کوں رتا کریندا پیا ہا۔
 ہڈاں اوندریاں اکھیں کھلیاں تاں اوں آپے آپ کوں ہسپتال دے بیڈ تے پایا۔
 اوں ویلے اوں کوں نرس ڈیا جو توں ترائے ڈ۔ تہ توں بعد ہوش اچ آیا ایس تے
 اوندی اکھیں دے اگے اندھارا تھی گیا۔

وت او کوں ہوش آیا تاں اوں ڈٹھا جو اوندی پواندی ڈرپس آلے کمرے ہن۔
 اینٹاں آکھا "توں خود کشی دی کوشش کیتی ہی۔ میڈے تے دفعہ ۳۰۹ دے تحت ہک
 کیس اوں کار آلے بندے رجسٹر کرایا اے۔ ترائے ڈ۔ تہ پہلاں جیندی کار آگے
 تیں چلائگ لائی ہی۔"

"توں ہوش اچ آگیا ایس تاں من کمن کل میڈی تاریخ اے۔"
 وت او کوں خیال آیا جو اینٹاں ڈ۔ تہاں اچ اوندی ماں تاں مرگئی ہوی تے
 وت اوندی آنکھیں بے اختیار آپے درد کریندے ہوئے پیراں آلے پاسے اٹھ گیاں۔
 اوں ڈٹھا "اوندا سجا پیر کیا ہویا اے۔"

وت اوندے مونہ اچوں اہمہ لکلا "واہ او میڈے مولا جیڈی دنیا اچ غریب دا
 مرغا وی تے مرغا دی کوشش کرنا وی ہک جرم اے۔ جیوئا تے جیندا رہتا تاں اوں توں
 وی وڈا جرم اے۔"

وقت دا انتقام

اج اوندی رہائی دا ڈنہہ ہا۔ او تیرھاں سالاں دی طویل قید توں بعد رہا تھیندا پیا ہا۔ ایس دینے اوندے دل دی عجیب حالت ہا۔ ایہو جیسی جو اوں کوں خودی سمجھ نہ آئی۔ ایہی وڈی سزا توں بعد انسان کوں آزادی نصیب تھیندی اے تہاں او خوشی اج دیکھانہ تھی ویدرا اے یا وت اوندے دل اج انتقام دا جذبہ ہوندا اے۔ پر بکو دے دل اج ایہو جیسی کوئی گالہ نہ ہا۔ او کمزری دی سلاخاں ہل اپنا سر لا کے باہر دے کھیتاں کوں ڈیہدا پیا ہا۔ پر اوندا ذہن ماضی دے ڈراے دا نظارا کریدرا پیا ہا۔ جیندا انتقام ایس لمی قید دی صورت اج تھیا اے۔

تیرھاں سال پہلاں او ہادی سالاں دا کب سوہنا تے قہ آور جوان ہا۔ اوندی شادی تھی گئی ہئی۔ تے کب چھوڑ پوٹا دی جہاں ہا پر دستی دی پھیریاں ہن دی او گلی اج کدی ویدرا پیا ہودے ہا تہاں اوندے قصاں دی آواز آپنے دل تے محسوس کریدی ہن پر او کہیں کوں اکھ چا کے وی نہ ڈیہدا کیوں جو او اپنی زال بشیراں ہل محبت کریدرا ہا۔ زندگی کب سوہنے خواب آنکوں لنگھدی ویدری ہئی۔

ایسناں ڈنہہں اج اسہ واقعہ تھیا جیسی اوندے خواہاں دی زندگی کوں لوٹے لوٹے کر ڈتا۔ گالہ اسہ ہئی جو بکو دا بیج اوندے کئے ویلے ای مر گیا ہا جیندی وجہ توں اوندی ماں سیکھن اتے ڈکھاں دا پہاڑ ڈیسہ پیا ہا۔ کب جوانی ڈوجھا کئے ہل بکو دی پرورش تے تر جھا زمین کوں ڈ۔ کھن دا بھار کیوں جو اوندے ڈونجھے جتے وار زمین تے قبضہ کرن دی فکر اج ہن۔ وت وی اوندی ماں صحت نہ ڈھائی تے آپ کھیتاں اج کم کرن لگ پئی۔ کئے بکو کوں وی آپنے ہل ای کم تے لا کھدا۔

کئی بندیاں شادی کان چٹکٹش کیتی پر اوں انکار کر ڈتا۔ کجھ ڈنہہ توں بعد بکو دا چاچا احمد نواز فوج اپوں اپنا ہل کٹا کے آپنے گھراں آگیا۔ او ایس خیال ہل گھرا آیا جو آپنے جتے دی زمین تے ہل دہائی کریاں تے کتھائیں شادی کرا کے باقی زندگی آرام

ٹل گزریاں۔

وطن توں دور رہوں دی وجہ توں اوں کوں آپنے بھرا دی موت دی خبر دی نہ ملی۔ ہن گمراہ آکے اوں آپنے سترے بکوتے بھرجائی سیکھ دی اہمہ حالت ڈنھی ناں اوندے دل اچ بھردی جاگ پئی۔ اوں آپنی بھرجائی سیکھ کوں شادی دی چٹکٹش کر ڈتی۔ سیکھہ ایں خیال توں راضی تھی گئی۔ یک تان زمین دا ہزارہ رک وئی۔ ڈوہجا بکوں ہول وئی۔

گمراہ وٹ زندگی نظر آون لگ پئی۔ ادا خوشی ادا رونق نظر آون لگ پئی۔ چیرہ بکوں دے پچ دے جیندے ہندی ہئی۔ احمد نواز دے کوئی اولاد نہ تھی۔ ایں وجہ توں او بکوں بسوں محبت کرن لگ پیا تے بکوں وی پچ دی محبت پا کے خوش ہا۔ احمد نواز اوں کوں سکول بھیجتا تے اول ویندا۔ ایویں بکوں ان پڑھ رہیا۔ سولہ سالوں دی عمر اچ بکوں شادی کر ڈتی گئی۔ سال توں بعد اوند اک کا کا جہا۔

پوترے کوں پا کے احمد نواز تے سیکھہ دی خوشی دا کوئی ٹھکانہ نہ رہیا پر بکوں شادی توں بعد ایہناں ٹل ہر گالہ تے جھیر کرن لگ پیا۔ گالہ اصل اچ اہمہ ہا جڈاں او آپنی گمراہی دے جیکے گمراہی تان او لوک اوندی ماں تے چاچا دی شادی کوں بنیاد بنا کے اوند اذاق کریدے۔

ایں اچ ایہناں دے ہال ای شامل ناہن ایہناں دے بزرگ وی شامل ہن۔ اوں یک ڈنہہ آپنی ماں کوں آکھا "توں چاچا احمد نواز توں الگ تھی ونج کیوں جو لوک میڈا اذاق کریدے ہن۔" سیکھہ اوں کوں ڈیا جو اوں ویلے کیہ حالات ہن۔ "جھتے دار زمین تے قبضہ کرنا چاہندے ہن۔ میں اوں ٹل شادی کیتی اے آخر میں اوں کوں ایں عمر اچ کیویں چھوڑ ڈیواں۔" "ہن میں گمراہے زمین کوں سنبھال گھنساں تے اوں کوں گزارا کرن کوں ہر سال دانے ڈے ڈیساں پر او ایں گمراہوں لگا ونجے۔" "ایڈا بے رحم نہ بن بکوں اوں تیکوں پالا اے۔" "پر او میڈا اچ تہن نہیں۔" "او تیکوں جان توں وی زیادہ عزیز چاند اے" او تیکوں بغیر مریسی۔" "تیکوں پرواہ نہیں۔"

جڈاں احمد نواز کوں ایں گالہ دا پتہ لگا تان اوں کلچہ نپ گمراہ۔ او گمراہوڑن

کوں تیار ہا پر سیکھتے تیار احمد نواز کوں اس حالت اچ چھوڑن کوں تیار نہ ہا۔ آخر اور
سیکھتے دا گھر آلا ہاتے ایہناں تک وڈی عمر لے گزاری ائی۔

وت بکو گھر چھوڑ ڈالتے تک الگ گھر اچ اپنی گھر آئی ہل رہون لگ پیا۔ کھ
ڈلتے ائی گزرے ہن جو اوں اپنی ماں دے اگے احمد نواز کوں زمین توں بے دخل
کرنا دا مطالبہ کر ڈتا۔ جیندی وجہ توں اوندی ماں غصے اچ آکھا۔ ”اسے چنگا نہیں جو
میں تیکوں علق کر ڈیواں؟ تیکوں اسے گالہ کرنا ویلے شرم نہ آئی۔ او تینڈا بھڑا
تے میڈے سر دا بوجھن۔“ بکو ماں دا کورا جواب سن کے غصے اچ گھراچوں نکل گیا۔
رات ویلے بکو کندھ توں دھڑک مار کے ماں تے چاچے کوں چھڑے ہل قتل کر
ڈتا۔ ڈلتے نکلیاں ائی دستی اچ شور پے گیا۔ ”سیکھتے احمد نواز کوں قتل کر ڈتا گیا
اے۔“

دستی آلاں کوں شک بکو تے گیا کیوں جو ایہناں کوں معلوم ہا کہ بکو اپنی ماں ہل
بھیرم کر کے گیا ائی۔ بکو وئی پس دے سائے جرم دا اقبال کر گدا۔ بکو کوں ڈو قتل
دے جرم اچ پھانسی دی سزا تھی۔ اوندی تربیت بشیراں دی اوہل تے اسے سزا عرقہ
اچ تبدیل تھی گئی۔

بکو ایس سزا کوں ایویں قبول کیتا جیویں اوں شہادت دا مقام پایا ہووے۔
جیل اچ کھ سال اوں بھوں حوصلے ہل گزارے۔ او جیل اچ لوکاں ہل بھیرم
کرہدا تے بعد اچ جیل اوں کوں سزا ڈیڈا وت اوندا جوش لھنڈا تھیندا گیا۔ کھ
سوچن دی عادت وی پے گئی۔ تے تک ڈلتے ایو جیہا وی آیا جو اوں سوچا۔ ”میں جو
کھ کیتا اے او چنگا نہ ہا۔ میڈی ماں حالات دی وجہ توں جو کھ کیتا ائی او ٹھیک ہا
تے میڈی ماں کول این تون ہور ڈو جی راہ وی کوئی نہ ائی تے میں جو کیتا اے او
بھوں قلم ہا۔“

وت او ایس دنیا توں بھوں نکل تھی گیا۔ جڈاں او جیل اچ آیا ہا تہں اوندی زال
بشیرا ملقات کلن ہر ہنٹے آوندی تے بھوں اوائن ہوندی ائی۔ بکو ایہناں ڈلتاں اچ
بھوں جوش اچ ہوندا ہا تے بشیراں کوں آہدا۔ ”تیرھاں سالاں دی کوئی گالہ اے اسے
تاں بھوں جلدی لگھ دسن وت میں تینڈے کول ہوساں۔“

بشیراں سنی اکھیں نال اوں کوں ڈیہدی تے ویدی ہوئی بہوں روندی۔ مگر
 اچ دی اوندی دل نہ لگدا۔ کیوں جو زمین آئی۔ لکا پڑیوٹا۔ اوہکلی کیوں اوہناں دی
 ڈیکھ بھل کریدی اوں کوں کہ سارے کہ بد کرن آئے دی لوڑا۔ آخر کہ
 ملاقات اچ اوں بکو کوں ڈیا۔ اوں زمین تے کم کرن کان دلاور کوں رکھ گھدا
 اے۔

دلاور وستی دا کہ محنت کرن آلا تے خوش مزاج جوان ہا۔ ایں وار بشیراں دیسی
 گھیر تے کڑوی کھن آئی آئی۔ اوں ڈسا جو "دلاور زمین دے نال گھر دے ڈنگراں کوں
 وی سبھل گھندا اے۔ ہن گھر اچ ڈوہ کھن دی وی کوئی کی نہیں۔"
 ایں وجہ توں میں تیلے کان گھیر وی بچا کھن آئی ہاں۔ اہمہ من کے بکو کوں گھر
 آئے پاسوں کہ قلی تھی۔ پر ہن اہمہ تھیا جو بشیراں ملاقات کان بہوں ڈ۔ تہ بعد
 اون لگ پئی۔ وت اہمہ دیر بہوں طویل تھیدی گئی۔

"کیا کراں۔ گھرتے زمین توں وقت ای نہیں ملدا میں تاں بہوں کوشش کریدی
 ہا۔" پر بکو کوں شک تھی گیا کیوں جو بشیراں ا۔ تھیں آکے روندی یا اداس روندی
 آئی تے ایں وار خوش خوش نظر آندی پئی آئی۔ بکو سوچا اہمہ خوشی دلاور دی وجہ توں
 تاں نہیں۔ گالہ ایڈی فطری آئی جو اوندی شک یقین اچ بدل گیا۔

پر عجیب گالہ اہمہ ہا بیہوشی دی شادی دی گالہ تے غصے اچ ایڈا پاگل تھی گیا ہا
 جو ایہناں کوں قتل کر ڈتا۔ ادی بکو آئی زال بشیراں دے کردار دی کمزوری دا حال
 جان کے چپ رہیا۔ ایں انکشاف توں اوندے دل اچ دنیا توں ہور بے زاری تھی
 گئی۔

کہ سال بعد اوندی اچھوہر پونا جو ہن پندراں سالن دا جوان ہا۔ غصے اچ اوندے
 کول جیل اچ ماں دی شکایت گھن کے آیا "میڈی ماں بشیراں دے دلاور دے نال
 ناجائز تعلقات ہن تے میگوں وستی دے لوک ایں گالہ دا طعنہ ڈیہدے ہن۔ میں
 ایہناں کوں قتل کر ڈیساں۔"

بکو اوندی گالہ اچھوہر سنی جیویں اوندی بشیراں نال کوئی تعلق دی نہیں۔ اوہیں
 چپ رہیا۔ ہن جڈاں اوندی رہائی دا وقت آیا تاں او سوچیدا آیا ہا۔ "میں میں گھروں
 29.

کے کیسہ کریں۔ اونڈے گھراچ نہ ہون دی وجہ نال پیرم خلا تھیا ہا۔ او ہن بھر گیا
اے۔ ہن اول گھراچ میں فالتو بندہ ہو ساں۔

ہن اونڈے وچ او جوش تے جذبہ نہ ہا جیہیں نال بکو اول بندے کون کٹھہ ڈیوے
ہا۔ پیرم اونڈی جگہ گھدی دوا ہا۔

جیل اچ رہا تھی کے ٹکڑے ہوئے۔ اول ڈٹھا۔

سائیتے سڑک تے ڈو پس آلے سپاہی اونڈے چھوہر پوٹے کون ہتھاں وچ
چھکریاں لا کے جیل اچ گھدی آندے ہن۔

ارداس

شریچ پنج کھنٹے دی زبردست قازنگ توں بعد ہن کڈائیں کڈائیں کوئی قاز تھی
 ویدہ ائی۔ اوں آپنی چان توں سر چایا تیں ہک کوئی اونڈے سر دے ہاوں لکھ گئی۔ او
 ہن تائیں ایو جیہاں چار پنج گولیاں توں پنج کیا ہا۔ گدا ہا جو اسے گولیاں نیلی بلڈنگ
 دی ہمت توں آمدیاں نہیں ہن۔ اوں نشانہ لایا تیں ہک چیک گولجی۔ جیس تو بعد
 اوں غریہ سکراہٹ ہل رانیٹل کوں بوسہ ڈتا۔ اوں خطرو محسوس کیتے بغیر آپنی چان
 توں سر کڈھ کے سڑک آلے پاسے ڈٹا۔

کہہ دیر پہلاں اوں اپنے بیسڑے سنگتی کوں نشانہ بتایا ہا۔ ہن او زمین توں اٹھ
 کے درخت دے پچھے محفوظ ہون کان ویدہ پایا ہا۔ اوں بسوں اطمینان ہل رانیٹل اوں
 پاسے کہتی تے اوں کوں کوئی مار ڈتی۔ سنگتی بھی تیں کیسہ ڈوجھے مسلک دا جو بھی۔
 مسلک دے ہل تے تیں ہزاراں سنگتیاں کوں قریان کر گدا ہاں۔ اوں سوچا۔

شریچ وت قازنگ تے چکیاں دی آواز دودھ گئی۔ سڑک اتے جاہ جاہ تے لاشاں
 دا خون گل خندا ودا ہا۔ ایناں دھوں کہہ بندے ہن دی زعمہ ہن۔ چکیاں تے آہواں
 ہل اٹھ ہر مریدے پئے ہن تے ہک ڈوجھے توں امداد کھنن دے طلبگار ہن۔ اسے
 ہور گالہ ائی جو اسے وکھرے وکھرے مسلک دے ہن تے ہک ڈوجھے دے دشمن ہن
 پر ہن ایناں ہک ہور مسلک اختیار کر گدا ہا۔ زخمیاں دا مسلک 'آہواں دا مسلک'
 ہک ڈوجھے دے ہل مرن دا مسلک 'ہک منزل تے اپڑن دا مسلک' ہک جاہ تے رہون
 دا مسلک جتھے کوئی نفرت نہ ہووے۔ ہر پاسے محبت ائی محبت ہووے۔

ہن اسے سوچاں فضول ہن کیوں جو او سارے مڑے پئے ہن تے ایناں دا
 آخری وقت آگیا ہا۔

اونڈی نظر ہل پی ہوئی نوکری تے گئی۔ اوں وچ چالین کار توں بسوں ہن۔ اسے
 ہور گالہ اے جو اوں گوانڈھی دی ڈو مینے دی دھنی تے دی کار توں خرچ کیتا ہا۔

جائداں تیں پیر بل پلاسک دے کھڑا دے آنگوں تروڑ ڈیڈا پر نہیں آج اسلحہ کئی کان
جمع کیتا ہا؟

ترائے منزلہ عمارت دے ساہنے ہوں لاشاں میںاں ہن۔ او سوچیدا پیا ہا۔
”اے لوک ڈوجھے مسلک دے ہن۔ ایں وجہ توں تیں ایںناں میڈے مسلک
دے لوکل کوں جن جن کے مارا ہا۔ ہائے ہائے او بھارے کیوں چیکاں مریدے
ہوئے ڈٹھے ہن۔ میڈا دس پلے ہا تیں ایںناں خالیاں کوں بھن ڈیواں ہا۔ میں وی کتنا
بے وقوف ہاں کہ ہم را انتظام وی نہ کر سکا۔ اتنے ہوں سارے کار توں کھنن دا کیا
فائدہ جے کہ ہم ہوندا تیں آج عمارت تباہ کر سکدا ہم وت ایںناں ڈوبائیں بھراواں
دیاں پڑیاں وی نہ ملدیاں۔“ اچانک بل آلی گلی وجہ قازنگ دی آواز آئی۔ کہ گھبراہا
ہویا اجنبی گلی توں سڑک آلے پاسے آندا پیا ہا۔ اوں توں دور ہون دی وجہ توں اوں
کو پتہ نہ لگا جو اے کیہڑے مسلک دا بندہ اے۔ وت اوں را سٹل اجنبی آلے پاسے
کر ڈتی پر اوں ڈٹھا جو ترائے منزلہ عمارت دی کھڑکی وجہ بندہ ایں اجنبی تے نشانہ لاوٹ
آگیا ہا۔

اوں اجنبی تے نشانہ لاوٹ دا ارادہ چھوڑ کے آپنے آپ کوں محفوظ کر گدا۔ او
سوچا جو کھڑکی آلا بندہ ڈوجھے مسلک دا بندہ اے۔ ایں وجہ توں اے بندہ میڈے
مسلک دا ہوسی اسے وجہ توں تیں اوں اجنبی تے نشانہ لیندا پیا اے۔
دشمن دا دشمن آپنا شکتی ہوندا اے۔ ہن میکوں ایں اجنبی بندے کوں بچاؤ
اے۔ تے کھڑکی آلے کوں مارنا اے۔

اوں را سٹل کھڑکی آلے پاسے کربے قاز کر ڈتا۔ اوندی چیک دا اے مطلب ہی
جو نشانہ ٹھیک لگا اے۔ اوں آپنا سر کڈھ کے ہوں اطمینان نال سڑک تے ڈٹھا۔ او
اجنبی بندہ خوف وجہ آندا پیا ہا۔ وت اوں اجنبی دا مونہ ڈکھ کے پہچان گدا جو اے
ڈوجھے مسلک دا بندہ اے۔ اوں اجنبی بندے تے وی نشانہ لا چھوڑا۔

اوں اپنی گھر آلی کوں ڈوجھی منزل تے دنج کے مرن آلاں دی تفصیل ڈی جو
اچانک پیلے رنگ دی کوٹھی دجوں۔ ”میکوں بچاؤ“ میکوں بچاؤ۔ ”دی آوازاں آون لگ
ہنیاں۔ اوں سوچا۔“ شاید اوں دے گھر دج کوئی بندہ وڑ گیا ہوسی۔ اتھاں ہن خطرہ وی

کو تھی ڈونجھے مسلک دی بک جوان چھیر تھی۔ خیر اے اوں بندے کوں عیاشی کرن
 ڈے سچ ڈونجھے مسلک دا ہوسی تیں باہر نکلن ویلے اوں کوں دی ڈیکھ گھنساں۔“
 وت بک کتا ایں سڑک تے آویدا اے۔ او راہل کتے کوں مارن کلن سدھی
 کریندا اے پر ایہ سوچ کے تلے کر گھندا اے جو ایہ کتا میڈے مسلک دے کہیں
 بندے دا نہ ہووے۔ ایہیں تیں بچارا مفت وچ جان ڈے لئی۔ کتے دے ساہنے ڈو
 لاشاں بنیاں ہن۔ بک اوندے مسلک آلے بندے دی تھی۔ جیکوں کجڑی آلے
 بندے مارا ہاتے ڈوجھی کہیں ہور دی اے جس توں اوں بدلہ کدا ہا۔ کتا جڈاں
 اوندے مسلک آلے دی لاش آلے پاسے ڈییدا تے تیں او راہل اوں کتے آلے
 پاسے کر گھندا اے۔

پر جڈاں او ڈونجھے مسلک دے بندے دی لاش کول ونج کے اوندنا خون پھیندا
 اے تیں اوں کوں ہوں چنگا لگدا اے۔ وت اچانک اوں کوں روں دی آواز آئی۔
 دور سڑک تے کوئی چیکاں مار مار کے روندا ہویا تے ہر لاش کوں درد تے حسرت
 نال ڈییدا اے جو ڈونجھے مسلک دے بندے توں نفرت نہ کرو۔ ہر کئی کوں محبت دا پتھر
 ڈییدا رہندا اے۔ جیہڑا آہدا اے جو میں کئی مسلک دے بندے توں نفرت نہ
 کرینداں۔

تساں دی دشمنیاں مکا کے محبت کرو، نفرتاں ملک نے مذہب کیتے ہتھیاں نہیں
 ہوندیاں ایہ نہ ہووے جو ساڈی بھڑتوں کوئی دشمن قائمہ چا کشتیں تے اسان وت
 فلاحی دی ڈیجیراں نال جکڑے ونجوں۔

تساں آپے وچ تبدیلیاں گمن آوے نفرتاں بھل ونجوں پر میں ایہدا اچ گولی نال
 سارا انقلاب کڈھ ڈیاں۔ میکوں ایں نال ہوں نفرت اے۔ ساکوں ساڈے مسلک
 توں دور کریندا اے بھلا اسان آپنا مسلک کیوں چھڑوؤں؟ اسان آپے دشمنیاں نال
 محبت کیوں کریں؟ او تیں ساڈے دشمن ہن۔

وڈے انقلابی کوں تیں ڈیکھو ہر کئی دی لاش کوں گل لاکے روندا دوا اے جیویں
 ایہ سارے ایندے خاندان دے ہون۔ اونویں تیں ایہدا اتھے تائیں آونا ہوں
 مشکل اے۔ میں آنگوں دو جھے مسلک دے بندے دی ایں نال نفرت کریندے ہن۔“

اچانک اور بج کر آلی کو طعی دی کمڑکی توں چنے گلاب آنکوں بے لباس پیر
 دھرک لا ڈتا۔ شاید اوں آپنی عزت لٹ و بھن دی وجہ توں مرد و بختا چنگا بھگیا ہا۔ او
 بسوں زلمی تھی گئی ہئی۔ او را سٹل ٹال اوں کوں مارن لگا تاں اچانک اونڈے ذہن وین
 ایسہ گالہ آئی۔

”جو اینکوں زندہ رہونا چاہیدا اے۔ لوک اس تے انگلیں مٹسن جو ایندی عزت
 لٹی ہوئی اے“ اوں را سٹل سدھی کر کے فائر کر ڈتا۔ وت اوں اٹھلائی بندے آئے
 پاسے ڈٹھا جو بن اونڈے کول آگیا ہا۔ او حیران ہا جو اینکوں مارن کان کیس مسک دے
 بندے کول دی گولی نہ ہئی۔ پر اوں سوچا جو میں اینکوں نہ پھوڑیاں۔ اوں ڈٹھا جو اوہا
 اٹھلائی اونڈے مسک دے بندے دی لاش کوں بھما پا کے روندیا پیا ہا۔ اوں را سٹل
 تلے کر گھدی اچانک او ڈونجے مسک دی لاش تے رون لگا تاں اوں کوں بسوں خصہ
 آیا۔ اوں را سٹل سدھی کر کے ٹریگر تے انگل رکھی تاں اچانک کریم کمر آلی کو طعی توں
 ہک فائر تھیا۔

پیرم اونڈے سینے وچ لگا جیندی وجہ توں او کمڑکی اچوں تھلے ڈیسہ پیا۔
 اوں کوں ڈھاندا ڈیکھ کے اٹھلائی ارداس کہتی۔ ”میڈے اللہ آہنیں دے دلاں
 وچ ہک ڈونجے کتے محبت پانویں ہا۔

تے او مرن توں پہلاں اپنے آخری وقت سوچیندا پیا ہا۔

”اینکوں مارن کان کیس مسک دے بندے کول کوئی گولی دی نہ ہئی۔“

ایویں کیوں تھیا؟

اک دے امب

تھل دے دیران 'منسان تے تے نہاں دج اک دا کہ بوٹا لگا کھلتا ہا۔
سوچن لگا "میکوں زندگی کتے آکے چھوڑ گئی اے۔ کوئی سبز کوئی، کوئی ہم جنس
بوٹا کوئی نی، کوئی درخت کوئی نی" بس ریت ای ریت اے۔

تھی تے دھپ چٹ کے جیون آلی بے آرام تے بے سکون ریت۔ اوہا ریت
بیسری سسی دی جوانی کھا گئی۔ سسی دی بے قرار روح تے کھلدی تے تھتے دجاندی
ریت۔ ایس ریت اچوں غذا تے نمی حاصل کرنا ایویں اسے جیویں انگاراں دی چادر
پیرا کے پانی کڈھن دی پاگل تے بے مراد کوشش۔

ناممکن کوں ممکن بنائون دی انھی کوشش۔ بھلا کیس تاراں کوں تروڑ کے اپنے
گھر دی چمت تے وی تنگ چھوڑا۔ نہیں اکا نہیں۔ زندگی ایس تھل دج اکا ناممکن
اے۔

ایسہ جیون کوڑ کھائی اے۔ میڈے ٹال میڈے خالق دا بسوں کوڑا تے کراڑا
مذاق اے۔ ایسا سوچ اوکوں ڈھن رات پریشان کرن لگ پئی۔

اوندیاں جڑھاں ریت دے سینے اچوں بسوں مشکل ٹال پانی گولیندیاں ہن۔
اوندے پٹھے ریت دے دونخ چوں تب کے آون آلی ہوا توں پانی بیون کلن
ترسوا سینہ کھول ڈیوے ہن۔ ایویں زندگی ہور تھک پاری تے درماندہ لگدی ہئی۔
اوندی خواہش ہئی اوندی وی خاندان ہووے ہا۔ او وی اپنے ہم جنس ٹال پیار
محبت دیاں گالھیں کرے ہا۔

کھلے ہا، محفل سجادے ہا بھلا دور، دور تائیں کیس سگتی دا ٹال نشان وی کوٹا ہئی۔
اون زندگی ٹال بسوں تھنی آلیاں گالھیں کیتیاں بسوں ناراضگی ڈکھائی تے زندگی
سکراندی ری اوں کوئی جواب نہ ڈتا۔

تھینداں، تھینداں اک دیاں شنیاں تے پھل لگ پئے۔ ککے ککے چار پتراں

آنے چنے تے جاسنوں رنگ دے پھل۔ پھلاں رست کوں آہیاں مسکراہٹاں دے تھے
پیش کیتے۔

ہوا میں کوں بھنگیر کرن کان جتھ ودھائے تے زندگی اک دیاں رکھیں دج گد گدی
کرن لگ پئی۔

اسہ پھل اسب بن گئے۔ طوطے بے رنگ آئے اسب۔ اک زندگی کوں آکا
"تینڈے ہاسے میکوں مندے لگدے ہن۔ جینڈاں چیلان۔ میکوں تن ہمانڈیاں۔ دھرتی
دے سینے دج ج کھنڈاون آلا انسان میتھوں نظرت کریدا اے وت میڈی نمود کیوں
تھیں۔"

میں کیوں اپنی اولاد دھیسوں کیوں میڈا خاندان دھسی میں کیوں دھرتی اتے
کھلساں۔ میں لگا رست کوں بکل مار مار کے تھک گیا ہاں۔ "زندگی کوئی جواب نہ داتا
تے وڈی بے رحمی ہل کھلدی رہی۔

اسب پک گئے تے زندگی اوہٹاں کوں پھنڈاتا۔ موت دے انھے وار تھیںون گئے
تہں زندگی رت کھن لگ پئی۔ جج ہل ہنبل لگ پے تے اسہ ہنبل اڑ پے ہوا دیاں
موجاں ہل اٹھکیلیاں کریدا ہویاں اڑے اڑے پھرن لگ پئے۔
وت ہولے ہولے زمین تے باہندے گئے۔

رست اپنی چھائی آپ چا کھول۔ اک دا جج ہوں مزے ہل اندر لگا گیا۔ زندگی
پہلی وار اک ہل گالہ کیتی۔

"کیسہ خیال اے میں غلط ہاں کہ توں جینڈے آر میں کیسے بولے کوں نہیں
ودھایا۔ کوئی بونا کوئی درخت انہیں آہنا جج نہیں کھنڈا سکدا۔ انہیں اڑ بکے دور دیاں
زمین کوں اپنی ذات دے وجود تے نمود دا یقین نہیں ڈیوا سکدا۔"
تے اج پہلی وار اک دا بونا کھل کے زندگی کوں چمن لگ پیا۔

ماس

نذیر کھمار جینے چرے تے جھراں تے سر دے والان تے مٹی پٹی مٹی پٹی مٹی
گھن کے قبر کشندا پیا ہا۔ او ایس کی جیسی قبر کون کھٹ کے بہوں حک گیا ہا۔ اہم
اودا نذیر کھمار ہا پیرا ہک ڈستہ ج چار پنج قبریں کھٹ کشندا ہاتے گھن دا ناں
ہاں کشندا۔ اوں کون ایس کی جیسی قبر توں خوف آندا پیا ہا۔

ہک ٹکا جیسا ماس دے ٹوٹے آلا وجود آپے ہمتاں مل اوندی گچی پٹی دوا ہاتے
آہ ایہا ہا۔ "تیں میکوں مارا اے" "تیں میکوں مارا اے"۔ تیں میکوں دنیا اچ کھ
ساہواں وی نہیں گھن ڈتیاں۔ زمین تے آندے ای تیں میکوں ایویں نپ کے مار
ڈتا۔ جیوں اگر میں کھ دیر زندہ رہیا تیں توں وی زندہ نہ رہیں۔

تیکوں میڈی ماس دی ورداں آلی چٹیاں دا احساس وی نہ آیا۔
توں میڈی کی جیسی گچی کون ایویں موڑ ڈتا جیویں لوک روشنی عین آلی شمع
کوں مسلون کان اوندی لوکوں چٹکی مل مسل ڈھدے ہن۔
توں میکوں میڈی جنم ڈیون آلی ماس دی اکھیں دے سائے مار ڈتا تے ہن میکوں
لکاؤن کان احساں گھن آیا ایں۔"

نذیر کھمار دے کناں اچ ہک معصوم تے کمزور آواز گو بھدی دیندی ہئی۔ گھبرا
کے اوں اکھیں کھل ڈتیاں تے اگے پچھے ڈ۔ گھن لگ پیا۔ بھتا تیں کھ وی نہ ہا۔ شام
تھیندی پٹی ہئی۔ نذیر کھمار کئی زمین تے سہ کے ٹاہلی آنے پاسے ٹریا۔

جیندے تے اوں پرانے کپڑیاں اچ ڈھیسٹ کے او ماس دا ٹوتا رکھ ڈتا ہئی۔
پیرا اوندے آپے ماس تے خون دا ہک حصہ ہا۔ اوندی ہکا دمی وزیراں دے جسم دا
ہک ٹوٹا۔ اوندی اکھیں اچ ہنموں آگے۔ وزیراں کیڈی دلیری مل ایس ماس دے
ٹوٹے کون جنم ڈتا ہا۔ بغیر شادی توں۔ بغیر کیس شری تے قانونی بدھمن توں۔ اوندے
کھ چکھن دے باوجود وی۔ اوں اہم نہ ڈسا جو "اہم گناہ آخر ہے کیندا؟"

او کھڑا عالم اے جیں میں میں معصوم پھیر کوں اپنے جال اچ پھسالا تے اوندے
 ڈھڈ اچ ہاں دی صورت اے نشانی دے کے ایویں الگ تھی گیا۔ جیویں اوندے میں
 گنہاں بل کوئی تعلق ای نہیں۔ اوں وزیراں کوں جہہ کٹا پر اوں نہ ڈسلا۔ بس سرے
 کر کے روندی رہی۔

اے دی اپنی موٹی ہوئی ہاں آنگوں ہوں ضدی ہئی۔ اوندی ہاں دی ضد دی وجہ
 ہاں ای وزیراں میں دنیا اچ آئی ہئی۔ نہیں تاں میں ویلے وزیراں دے بجائے اوندی
 اولاد پتر ہوندا تے اوندے ہاں وزیر ہوندا۔ اوندی تھل ہوئی ہاں ہاں دی طاقت پتر دے
 اتھ اچ آوندی تے او دی اوندے آنگوں لوکاں دیاں قبریں کھیندا۔ جیویں منظور
 کھمار دے ڈو پھوہر قبریں کھیندے پے ہن۔ اوندی ہن ترائے ترائے آندیاں
 تھی گیاں ہن۔

وزیراں دی ہاں ضد کر گھدی ہئی جو ترائے مینے دے ڈھڈ ہاں او ہاں آلی دستی
 دے سنس بابا کول نہ وکی پیر ترستاں دے ڈھڈ کوں نپ کے اتھ پھیرے ہوئے
 کوئی عمل کریدا ہا۔ جیندی وجہ توں ترختیں دے پھیراں دے بجائے پھوہر ہوندے
 ہن۔

نذیر کھمار چاہندا ہا جو وزیراں دی ہاں دی ہاں آلی دستی دے عمل کرا گئے
 کیوں جو ایویں کرنا ہاں پھوہر جم پوسی پر وزیراں دی ہاں نہ مٹی تے وزیراں کوں پیدا
 کر کے مر گئی۔ اوں وی ڈو جی شادی نہ کیتی۔ ہن وزیراں اتنی سالان دی تھی گئی ہئی۔
 نذیر کھمار کوں تاں اوندی شادی دا خیال آیا۔ اوں دجی کان چاندی دے زیور
 دی بنوا گھدے پر اوں اے کم کیتا جو بغیر شادی توں ہک ہال دی ہاں بن گئی۔

اوں کوں کجھ شک دی نہ تھا جو اے کلی پھیر وزیراں اپنے ڈھڈ اچ ہک ہور
 جسم گھدی ددی اے۔ ہک ڈہنہ اوں محسوس کیتا جو اوندے ڈھڈ ڈھا تھیندا دیندا
 اے۔ اوں پچھا "توں مٹی کھلون لگ پئی میں۔ گدا اے تینڈے ڈھڈ اچ کیرے
 تھیندے دیندے ہن۔" تے وزیراں جواب ڈتا۔ "نہیں بابا میں مٹی نہیں کھاندی۔"

نذیر حیران ہا آخر اے پھل کیندا اے۔ کیوں ایندے متھے تے بدنامی دا داغ لایا
 اے۔ او ہوں سوچیدا اوں کوں کجھ یاد نہ آوندا۔ اوندی قبرستان اچ بنی ہوئی کوٹھڑی

اچ بھوں لوک آندے ہن پر سارے دوندے ہوئے، کھلانڈے ہوئے۔ ایسناں دا
مددیاں تون برا حال ہوندا ہا۔ بھلا ایس ویلے کیس کون گناہ دا خیال آندا۔

وزیراں قبراں بندی ڈیہدی ہوئی جوان تھی ہی۔ شادی تھیوے ہا تاں ایس
قبرستان تون ڈوہجے قبرستان اچ لگی وٹجے ہا تے ا۔ تھائیں بڑھی تھی کے آخر تک
ڈنڈے قبرستان دے تک پاسے نئی ہوئی قبر اچ دفن تھی وٹجے ہا۔ کاش ایسہ پیدا
تھیندے ای مویدی۔ نذیر کھمار سوچیندا پیا ہا۔

ٹالے دے تے دنج کے اون ڈٹھا او تھے ماس دا لونا غائب ہا۔

اون پریشانی ٹال اگے کچھے ڈٹھا پر او نہ ملا۔ "ا۔ تھے کون آیا ہا؟۔ اگر آندا وی تاں
اون کون کیوں چیندا۔ ضرور کوئی آوارہ کتا آیا ہوسی تے اون کون اوچا گھن گیا اسے۔"
نذیر کھمار دھڑکدے دل ٹال اون کون گولن لگ پیا۔ گویندے گویندے او
اون پاسے نکل آیا جتھاں دولت آلے وڈے بندے دفن تھیندے ہن۔ اتھے پوٹے
وی ہن تے زمین وی چٹکی ہی۔ ہن ایس پاسے منظور کھمار کیندی قبر کھیندا پیا ہا۔
قبرستان دی چٹانک دے ٹال موٹر سائیکلاں، سائیکلاں تے ڈو، ترائے کاراں کڑیاں ہن
تے بھوں سارے لوک وی ہن۔

نذیر کھمار دھڑکدے دل تے کبندے پیراں ٹال ا۔ تھیں کڑا تھی گیا۔ او آپنی
مصیبت کئی کون ڈساوی نہیں سکدا۔ اون بھوں رازداری تون ایسہ کم کیتا ہا۔ کئی کون
پتہ وی نہ لگے ہا تے او وزیراں دے گناہ وی ایس گنڈھڑی کون زمین اچ دفن کر
ڈھوے ہا۔

منظور کھمار دا وڈا چھوہر او دے ٹال کڑا ہا۔ اون ڈسا جو "عتایت حسین ٹھیکے
دار مر گئے ہن۔" "چھا او تاں بھوں چنگے بندے ہن۔ کیا کجہ بیمار ہن۔" نذیر دے
مونہ اچوں نکلا۔ "ہارٹ لیل تھی گیا ہی۔" ایسہ آکھ کے منظور کھمار دا چھوہر قبر
اچ لہ گیا۔ ہن میت قبر اچ رکھی دیہدی ہی۔ نذیر کھمار دے ساہنے عتایت حسین
ٹھیکے دار دا چرو آگیا۔ "بھوں دل آلے بندے ہن۔ قرباں دا خیال رکھیندے ہن۔
اونہں دنی عددی کریندے ہن۔" تک ایسناں دا گھرای تاں ہا جتھاں وزیراں کون
عید آلے ڈنڈے بھیج ڈیہدا ہا۔ کیوں جو عتایت حسین دی بیگم عید آلے ڈینت وزیراں

کوں کپڑے ڈے چھوڑندی ہئی۔

اوتھن دا ہک چھوہر دی تہا اے۔ کیا اخلاق اہمہ کم کیتا اے؟ پر اوں ایں خیال کوں آپنے ذہن چوں کڈھ ڈتا۔ کیوں جو اخلاق بیوں شریف بندہ ہا۔ ہک ڈسٹر وزیراں وی ڈسندی پئی ہئی جو اوندی تربیت بیوں سوہلی اے پر اوندے کوئی اولاد نہیں تھی۔

”تے وزیراں کیٹری کوئی پری ہئی جو اخلاق آپنی حسین تربیت کوں چھوڑ کے ایں تہا اہمہ کم کریدا“۔ نذیر کھمار چپ کر کے عنایت حسین دی بندی ہوئی قبر کوں ڈیسا پیا ہا تے اخلاق دی اکھیں ہاریاں ہن۔ او آپنے پو دی قبر بندی ہوئی ڈیکھ کے بیوں نور نور تال رون لگ پئے۔ ”بابا تھڈے بغیر زندگی کیوں تھیگی۔“

نذیر کھمار دیاں اکھیں اچ اہمہ منظر ڈیکھ کے ہنھوں آگئے۔ قبر بند تھی مگنی ہئی تے اخلاق ہوراں روندے پئے ہن۔ اوں کوں روندا ڈیکھ کے سیٹھ ناصر خان آکھا۔

”پتر اخلاق آپنے آپ کوں سنبھال نہیں تہا عنایت حسین بھرا دی روح کوں تکلیف تھیگی۔“ پر اخلاق دیاں ارداساں بند نہ تھیاں۔

”بیوں نہ رو اخلاق احمد لھکے وار کجھ ہنھوں آپنے چھوہر کان دی بچا گھن۔“

ہائیں اہمہ آواز کیندی ہئی؟ اہمہ آواز تہا وزیراں دی ہئی۔ چپ چاپ رتوں آلی وزیراں۔ وکھرے وال کمزور جسم تے ہک قاتل آواز۔ ”توں وزیراں۔“ اخلاق احمد دے مونہ اچوں صرف اہمہ نکلا۔

”ہا میں وزیراں۔“ میں کل عنایت حسین لھکے وار کول مگنی ہم تے میں اوتھن کوں ڈسا ہا۔ جو میں تھڈے ہز دی زبردستی دا شکار تھی ہاں تے ہن اوندے گناہ کوں جنم ڈیون آلی ہاں پر او اہمہ صدمہ بدداشت نہ کر سکے تے اوتھان کوں دل دا درد پے گیا۔ میں تھڈے ہال کوں جنم ڈے ڈتا پر میڈے بابا دی غیرت ایں کوں زندہ نہ رکھ سکی تے میں ہن ایں کوں نیٹھے حوالے کریدی پئی ہاں۔

بیکوں تھڈی جنم آنگوں تربیت دی گود اچ آوتا چاہیدا ہا۔ پر میں ایں کوں قبرستان دی کالی کوٹھڑی اچ بڑھاو کر ڈتا اے۔ توں آپنے پو کوں تہا دفن کر ڈتا اے۔ ہن آپنے ہال کوں وی دفن کر ڈے۔ جیندا گناہ بس اہمہ اے جو ایں اوں ڈھڈاچوں

جہنم گمراہ ہے بیسرا کنوارا بھی تے اوں زحط اپوں بیسرا اوئے پیر دی زیادتی دی وجہ
توں سلوا تھیا بھی۔“

ایہہ اکھ کے وزیراں کنبے ہتھاں پل سوئے ہوئے پل دا پرانے کپڑاں اچ
لپٹا ہویا ماس دا لونا اخلاق احمد ٹھیکے دار دے ساہنے زمین تے رکھ ڈاٹ۔
تے او آپ لڑکھاندی 'روندی' تے ایہہ اکھدی ہوئی ٹر پئی۔
"ہااا، ہااا آہن میڈا دی گل گھٹ ڈے۔"

درد و احساس

"پیر حاکم شاہ دے مزار تے چوری تھی گئی اے۔" "پیر حاکم شاہ دے مزار تے چوری تھی گئی اے" اسے گالہ قصب دے ہر بندے دی زبان تے کجھ دیر ایج ای آگئی۔

وہ سارے لوک پیر حاکم شاہ دے مزار آلے پاسے دیندے پئے ہن۔ ہر بندے دے دل ایج چور کان نطرت ہا۔ کجھ دیر توں بعد پیر حاکم شاہ دے عقیدت منداں تے مریداں تھانے تے حملہ کر ڈتا۔ تھانے دے انسپکٹر عظمت اللہ خان اپہنناں کول یقین ڈیوالا جو "ہسوں جلدی اسماں چور کول نپ کھنہوں۔"

ہک صدی پہلاں دی گالہ اے۔ نواب رحمت علی پیر حاکم شاہ دے مزار دے ستونیاں کول سونے دی پتری دے بنے ہوئے پھل لوائے ہن۔

پیر حاکم شاہ دے مزار تے دنیا آندی ہی پر کھین دی ہمت ہی جو کوئی ایٹاں ستونیاں کول غلط نظر مل ڈیڈا۔ مزار دا مجاور سرور مزار دے اندر سدا ہاتے باہر چار پنج مرید پیرہ ڈیندے ہن۔ ہر کیس کول معلوم ہا جو پیرے دار بھنگ پی کے تے رہندے ہن۔ پر کیس چور کول وی ہمت نہ تھی جو مزار آلے پاسے چوری دی نیت مل آندا۔ اوہ ڈنہہ جڈاں مجاور سرور تے مرید ہوش ایج آئے تاں مزار دے ستون ویران پئے ہن۔ ستونیاں تے لگے ہوئے سونے دی پتری دے پھل کوٹا ہن۔

ہک منہ نکلہ گیا پر پس آلے اوں چور کول نہ نپ سکے۔ جیس پیر حاکم شاہ دے مزار تے چوری کیتی تھی۔

ظہور اں دی ماں مٹی تے چادر دھجاندے ہوئے آپی پھیریاں آلے پاسے ڈٹھا۔ او ڈوہائیں آپنے کم ایج لگی ودی ہن۔ نور اں بوہاری ڈیندی پئی تھی "ظہور اں سبزی کیسندی پئی تھی۔ ڈوہائیں دی عمر نگھدی دیندی تھی۔"

ایہناں دی وڈی بھینن اسیں مہراج ڈو بالاں دی ماں بن گئی ہئی۔ "ماں ڈکھ تال سوچا۔" پر اوں ویلے ایڈی غریب نہ ہئی۔ اوں ویلے غلام عباس تال حید دی کماندا ہا پر اونڈی شادی کیسہ تھئی جو جوان پتر ہتھ اچوں نکل گیا۔ "غلام عباس جیہڑا تاؤن کیہنی اچ نکلری کریندا ہا بن رنڈا تھی گیا ہا۔ نوراًں تے تھوراں دی ڈو بھینناں ہور ہن۔ او دی بن جوان تھیندی ہنیاں ہن۔ نوراًں تے تھوراں دی آپنے جیس لوکان وچ گالہ تھی ہوئی ہئی۔ پر غلام عباس تے اونڈی زال ایہناں دی شادی بارے سوچ کے پریشان تھی ویدے ہن کہ ایہناں دی شادی دا خرچہ کتھوں آسی۔

اوں شام گہراج ہوں اداسی ہئی۔ تھوراں دے سوہراں دے گھر آلے آکھ گئے ہن۔ "شادی دی تاریخ جلدی ڈیو نہیں تاں اسال اپنے چھوہرا رشتہ کتھائیں ہور کر کھنوں۔" تھوراں دی ماں اوں ویلے دی روئدی پئی ہئی جو "ہن کیسہ تھیںسی" تھوراں مجرم بن کے اندر بیٹھی ہئی تے سوچندی پئی ہئی جو "گہراج ایہہ مصیبت میڈی وجہ توں آئی اے۔ نہ میں چھیر ہونڈی نہ شادی کان ایویں مجبور ہونڈی۔" نوراًں اداسی تال کم کریندی پئی ہئی اوں کوں معلوم ہا جو ایہہ پیغام اونڈے سوہراں آلے پاسوں وی آون آلا اے۔ تے کئی بھیئیں کھیڈ دی ووی ہن ایہناں کوں ایہہ احساس ای نہ ہا جو ایہناں دا وقت دی جلدی آون آلا اے۔

اوہناں کوں وڈی ہونڈی ڈیکھ کے اوہناں دی ماں کوں ہنسے تال خوف آون لگ ویدا ہا۔

جڈاں غلام عباس کوٹھڑی اچ آیا تاں اونڈے ہتھ اچ ہک تھیلی ہئی تے کئی پھیریاں اونڈا ولا تپ کے آندیاں ہنیاں ہن۔ "بابا اسیں تھیلی اچ خیرہ اے۔" کئی منیقاں آپنے پچ توں پچھا۔ غلام عباس اوں کوں جواب ڈتے بغیر تھیلی کھولی تاں حیرت تے خوشی دی کیفیت اچ ڈیہدی رہ گئی۔ نوراًں آٹا ملدے ہوئے حیرانی تال پچ کوں ڈیہدی پئی ہئی۔

تھوراں دی ماں اوں توں پچھا جو کیسہ گالہ اے تاں چپ کیوں ہو۔ "ایہہ ایہہ نوٹ بہوں سارے نوٹ۔ میں بزار اچوں گھر آندا ہا ہم تاں ایہہ آپنے بوہے اچ نوٹیاں دی تھیلی پئی ہئی۔" ساری پھیریاں ایہناں دے کول آکے حیرت تال توہاں

کوں ڈکھن لگ نہیں۔

”پتہ نہیں چپ کر کے کون رکھ گیا اے۔ سمجھ نہیں آندی ایسوی جیسا کبیرا چکا
بندہ اے جس ساڑے حالات کوں ڈکھ کے ساڑی دھیاں دی شادی کلن اتھے امر
نوٹ مٹ گیا اے۔“

میں تیں ہر اوں بندے توں بھروسہ کر کے ادھار منگا ہا۔ میں توں کتھ ملن دی
امید ہا۔ غلام عباس آہنی گھر آلی کوں آہدا بیا ہا۔ اوندی اکھیں اچ خوشی آلے جنوں
آگئے۔ ”امر گھن ظہوراں دی ماں ایہناں کوں سنبھل کے رکھ گھن امر پیسے ساڑی
دھیاں دی شادیاں کلن کم آسن۔“ غلام عباس خوشی اچ کبھے ہوئے آکھا۔

”نہیں ظہوراں دے پیر امر پیسے کیندی امانت ہن۔ کوئی پتہ نہیں ایہناں کوں
کوئی گویندا آونجے۔“ ”نہیں ظہوراں دی ماں امر تھیلی ساڑے بوجے دے اندر پئی
اچی کوئی نیک بندہ ساڑی مجبوری دی وجہ توں امر پیسے اتھے مٹ گیا اے۔ کاش میں
اوں نیک بندے کوں ڈکھ گھٹاں۔ میں اوں کوں ہمیشہ یاد رکھساں“ گدی دی نہ
سکھلاں۔ ”نوراں تے ظہوراں دی شادیاں ہوں چکے طریقے بل تھی کہیاں تے او
ڈوہائیں آپنے آپنے گھراج خوش ہن۔ ہن غلام عباس تے اوندی زال کوں دھیاں
دی بھارتیاں گھدیاں۔ ایہناں دی زندگی اچ بھار آگئی ائی۔“

پیر حاکم شاہ دے مزار تے چوری تھی ہوئی ہک عرصہ تھی گیا ہا پر ہن تائیں پس
اوں چوری دا پتہ لاون اچ کامیاب نہ تھی۔ لوکل دا جوش تے غصہ ہن تائیں عروج
تے ہا۔ جیندی وجہ توں پیر حاکم شاہ دے مرید قصبے دے تھانیدار عظمت اللہ خان دے
خلاف تھی گئے کچھ پڑے ہوئے لوکل امر شکایت اگے تائیں پوچھا ڈتی۔ ایویں
عظمت اللہ خان دے جلولہ دا آڈر آگیا۔ جیس ڈینہ امر آڈر آیا۔ اوں رات مزار تے
دھ چوری دی واردات تھی گئی۔ اس وار چور نذرانے دے صندوق تے ہتھ صاف
کیتا۔

پس اوچھے اڈی تیں مریداں تے مجاوراں تھانیدار کوں ڈسا جو اس وار چور
ساڑے ہتھ آندا آندا رہ گیا۔ ساڑی اکھ کھل گئی ائی پر اوں کوں نہن توں پہلاں ائی
چور نہن اچ کامیاب تھی گیا۔ ”امر چور کس پاسے نسا ائے؟“ عظمت اللہ خان

ایہاں توں پچھا۔

او مریداں دے ڈسٹن آلے راہ دا جائزہ گھدا تہاں اونڈی اکھیں پھکن لگ پیاں۔
راہ اچ تلے آلی کھیڈی ڈاکہ پیریا ہا ہر کیس کول پتہ ہا جو ایہو جیسی کھیڈی وحید پاندا
اے اوھے گھنے اچ پس وحید کول نہپ گھدا۔ اوں آپنے بیان اچ ایہناں ڈوہاں
چوریاں کول سن گھدا۔ ایہویں سارے قصبے اچ ایہہ خبر پھیل گئی۔

کچھ دیر تہاں لوکاں ایں گالہ تے یقین نہ کیتا جو وحید جیسا شریف چھوہر چوری کر
گھدا اے۔ پر جڈاں وحید آپ چوری من گھدی تہاں لوکاں دے دلاں اچ اوں کان
نقرت تھی گئی۔ تے پیر حاکم ساہ دے عقیدت مند تھانے دے باہر اکٹھے تھیون لگ
پئے۔

ایہاں وچ غلام عباس دی ہا۔ اوں کول وی یقین ناہی آندا پیا ہا جو وحید چوری
کر گھدا اے۔ او وحید کول بہوں ڈستہ توں جاندا ہا۔ اوں وچ کوئی بری گالہ نہ ہا۔
کچھ عرصہ پہلاں جڈاں غلام عباس وحید دے پچ توں ظہوراں دی شادی کان
قرض منگا ہا۔ اوں دے پچ اوں توں معذرت کر گھدی ائی۔ اوں ویلے وحید اوں کول
بہوں ادب نال آکھا ہا۔

”چاچا جی محلے دیاں ساریاں چھیریاں خنیش آنگوں ہونڈی ہن۔ کاش اسان
غریباں کول کچھ ہوندا تہاں تہاں اکوں ایہویں مایوس نہ ونجا پوے ہا۔“
غلام عباس نفرت نال سوچا۔ ”پر نفرت“ چور بیڈی ڈلی ہوئی رقم میں آہی
دھیاں دے جینز تے لیندا تہاں ساری عمر روٹا رہندا۔“

تھانے اچ وحید کول بہوں کٹا گیا پر اوں نہ ڈسا جو اوں سونے وا کیسہ کیتا اے؟
پس کچھ جتنے دا رہنما ڈگھن کے وحید کول جیل بھیج ڈتا۔ تھانیدار دا خیال ہا جو وحید
اک پکا چور اے۔ او چوری دی ڈوجھی وارداتیں دی وحید دے ڈے لاونا چاہندا ہا۔
وحید دا کہو بیان ہا جو ”اونڈی ایہہ ڈوجھی چوری اے تے اوں ایہناں چوریاں توں سوا
ہور کوئی چوری نہیں کیتی۔“

او پس دے تشدد دے باوجود وی ایہہ نہ ڈسا جو اوں سونے وا کیسہ کیتا لہجہ؟
جڈاں پس آلے وحید کول تھانے توں جیل آلے پاسے گھدی دیکھے ہن۔ اوں ویلے

نہر حاکم شاہ دے عقیدت مند اوں کوں نفرت نال ڈیہدے پئے ہن۔ اوں سارے
لوکاں کوں اپنی اکھیں نال ڈٹھاتے آخر اونڈی نظر غلام عباس دے چرے تے آکے
رک گئی۔

غلام عباس دی نظر اچوں نفرت دے شعلے نکدے پئے ہن۔

وحید دی کالی اکھیں اچ درد وا احساس جاگ پیا۔

وت پتہ نہیں کیہ تھیا جو غلام عباس دا نفرت آلا چرہ حلا پے گیا۔

وحید دی نظر اچوں اٹھدا ہویا درد اونڈیاں اکھیں اچ سا گیا۔

تے اونڈے کناں اچ اے الفاظ گو نبدے پئے ہن۔

”جا جی محلے دیاں ساریاں پھیریاں ہمیشہ آنگوں ہوئی ہن۔ کاش اسل

فریاں کول کجھ ہوندا تہن تاں کوں ایویں مایوس نہ وٹجنا پودے ہا۔“

اقبالیہ بیان

ہیرو گمن دے سنگراں دا ہاس زمان خان ہوں بے چینی تے پریشانی نل کمرے
وج پھردا دوا ہا۔ اوندے ساتھی اواس چرے گمن کے چپ بیٹھے ہن۔

کمرہ ایئر کنڈ۔ شد ہوں دے باوجود ہاس دے متھے بے پیسہ آیا دوا ائی۔ بے کر
اوں کل عدالت وج آئی زبان کھول ڈی تاں اساں سارے پھانسی چڑھ ونیوں کیوں جو
او ساڈے سارے کالے دھندیاں توں واقف اے۔ ہاس آہا پیا پیا۔

”پر اوں پس دے ساہنے کوئی جواب نہیں ڈتا۔“ ہک ساتھی ہاس کوں تسلی ڈیوٹی

جائی

”پس عدالت وج اقبالیہ بیان گمن کے کیس مضبوط کرنا چاہندی اے۔“ ہاس فہمے۔

وج ”کھا“ ڈو منٹ تائیں کمرے وج چپ رہی شاید ادھتاں دے ساہنے پھانسی دا پھندا
لکھا پیا ہا۔ ”ہک علاج اے۔“ ہاس جیویں خاموشی دے تلاب وج پھر شاہو دے۔

ایسے من کے سارے ساتھی اوں آئے پاسے ڈ۔ گمن لگ پئے۔ ”جمال کون

عدالت وج بیان ڈیون توں پہلاں مار ڈیو پر بیمار کوں دوا ڈیون کون وکی؟“۔ ”میں

ویہاں۔“ ہک بندہ ادھتاں چوں کھڑا تھی گیا۔ ”ٹھیک اے“ توں اوندا خون کر ڈے۔ اگر

توں نپا وی گیا تاں پس جیٹے کول کمرہ وی نہ منوا سکی تے اساں جیکوں پچا

گھنوں۔“

جیل دی کوٹھڑی وج جمال بیٹھا ہویا خیالاں دی دنیا وج گم ہا۔

ڈو سال پہلاں او ہاس دے گینگ وج شامل تھیا ہا۔ ہک طویل بے روزگاری اوں

کوں این بھنور وج چمک کھدا ہا۔ جمال کوں اوں بھیا نک شام یاد آئی جڈاں او

سارے ڈ۔ جسے نوکری جلاش کر کر کے سمندر دے کنارے تے بہوں مایوسی وج بیٹھا

ہویا ہا۔ ہک بندے جیوں جیتی سوٹ پایا ہویا ہا۔ اوں کول ”آپچا“ ایس سوہنے ماحول

”وچ توں اداس کیوں نظر آندا پیا ایس۔“

”کوئی خاص گالہ نہیں۔“ ”میکوں ڈس شاید میں تینڈی مدو کر سگیاں۔“

”میکوں نوکری دی تلاش اے۔“ ”پر ایس وچ اتنا اداس تھیون دی گالہ تاں نہیں۔ میڈے ہال آ اوں ریسٹورنٹ وچ چاء پیندے ہاں۔ میں تیکوں نوکری ڈیساں۔“

جمال نے جیویں جادو تھی گیا ہووے او اوئے ہال ٹر پیا۔ او بعدہ اوں کوں ہک چنگے ریسٹورنٹ وچ کمن کیا اعلیٰ قسم دی چاء تے اوئی دلچسپ تے دل کھویں گالھیں جمال دا موڈ بدل چھوڑا۔ جمال ہن دل کھول کے تھتے یندا پیا ہا۔ ”میڈا تاں طاہر علی اے ہک ڈا۔ نہ میں دی تیں آنکوں اداس ہم۔ اج میڈی زندگی آج اداسی کان کوئی جاہ نہیں۔“ ”تساں کیسہ کم کریندے ہو؟“ ”ہیوں آسان کم پر او کم بزدلاں دا نہیں۔ تینڈے تے میڈے جیوں جوان مرداں دا اے۔“ اوں سگریٹ دا کش یندے ہوئے آکھا۔

”میکوں کیہ کرا ہوسی۔“ ”اگر توں میر جس ایس تاں صاف صاف گالہ کراں۔“ ”ہا نہیں صاف صاف گالہ کرد میں ہوں ضرورت مند تے مجبور ہاں۔“

طاہر علی اوں کوں ہیروئین دی سنگٹک دا سارا کم ڈسیندے ہوئے آکھا جو مینے وچ پنج توں ڈا ہزار تائیں آمدن قیسی اگر کوئی خاص ہویا تاں پنجی ہزار تائیں تھی سکدی اے۔ جمال کوں ایویں لگا جو طاہر علی انسان نہیں فرشتہ اے۔ اوں کوں آپنے خواب حقیقت وچ بدلے ہوئے محسوس تھئے۔

چنگے کپڑے، چنگا گھر، چنگی کار تے خوبصورت گھر آلی۔ ایسہ سارے خواب تاں اج دا ہر انسان ڈیسا اے پر جمال آپنے کئے بھرا تار کوں اعلیٰ تعلیم، مکی بھین دی شادی تے اپنی بیمار ماں دا علاج کراون دے خواب ڈٹھے ہن۔ اوندا نکا بھرا فاروق جیوں میٹرک کیتی ہی۔ ہن انجینئرنگ دی تعلیم حاصل کرنا چاہندا ہا پر او اتنے پیسے کتھوں کمن آونے ہا۔ ہن او سوچیندا پیا ہا جو اوئی مشکلات دور ہو سکدیاں ہن۔

”کلرکی کرن وچ اوئی ہک وی خواہش پوری نہ تھیوے ہا۔ طاہر علی اوں کوں ہک ترقی دا راہ ڈس ڈتا ہی۔ او خوشی ہال اوہناں دے گینگ وچ بدل گیا۔ پہلے مینے اوئی

ہاں دا علاج شروع تھی گیا۔ ڈوجھے تر جیئے مینے اوندا بھرا اعلیٰ تعلیم حاصل کرن لگ پیا
تے اوندی بھین دا رشتہ وی تھی گیا۔ گھروچ پیساں دی وجہ توں روٹن تھی گئی۔ جمال
ہوں پیساں دے لالچ وچ ہوں کم کرن لگ پیا۔ گھروچ اوں آکھا جو میں ہک بیرہ کہنی
وچ ملازم تھی گیا ہاں۔

جمال دا پاس زمان خان بیرہ اولویں تہں ہوں شریف نظر آندا ہا پر اندروں
ہوں ظالم بندہ ہا۔ او اپنے مفاد کان اپنے پیسوں کوں وی قتل کر گدا ہا۔ ساج اچ اوندی
ہوں عزت ہا۔ ہک ڈنہہ جمال ہیروئین سنگٹ کریندا ہویا نپا گیا تے اچ او اتالیہ
بیان ڈیون کان عدالت وچ آندا پیا ہا۔ پس دے پیرے وچ جمال کوں عدالت وچ پیش
کرن کان لایا گیا۔ عدالت دے باہر اچانک ہک کار اچوں گولی چلی تے جمال دے اچ
پینے لگ۔

کار آکا بندہ قتل کر کے کار وچ بھجن لگا تہں پس آلاں اوندی کار دے مینے بے
کار کر دتے تے اوں کوں پ گدا۔

کچھ ڈنہاں توں بعد جمال دے قاتل ریاض کوں پس دے پیرے وچ عدالت
وچ پیش کیتا گیا۔ عدالت وچ جمال دا ٹکا بھرا ٹار وی اپنے بھرا دے قتل دا فیصلہ
سنن آیا ہا تے ہوں رنجیدہ ہا کیوں جو اوندے بھرا دے قتل دی وجہ توں اوندا خاندان
جہ تھی گیا ہا۔

ہاں دا علاج ہن ممکن نہ ہا۔ گئی بھین دا رشتہ تھ گیا ہا تے اوندی تعلیم وی
پوری نہ تھی سکدی ائی۔ یونیورسٹی وچ انجینئرنگ دا اوندا اہمہ آخری سال ہا پر
یونیورسٹی دے لوک اوں کوں ہن چنگا نا ہن جانڈ دے کیوں جو او ہک سمگلر دا بھرا ہا۔

اوں سوچا جو "میں پڑھساں وی تے مزدوری دی کریاں تے انجینئرنگ دی ڈگری
گھن کے لوکری کریاں تے ایں دینے تاں اوندی ہکا خواہش ائی جو جمال بھرا دے
قاتل کوں سزائے موت تھیوے۔ او عدالت وچ کتاباں تھ وچ گھن کے تے سر کوں
تے کر کے بیٹھا ہا۔ عدالت دی کارروائی شروع تھی تاں ملزم ریاض عدالت وچ جرم
قبول کرن توں انکار کر ڈتا۔ اوں عدالت وچ آکھا۔ "میں جمال کوں جاندا وی نہیں۔
میں اوں کوں گولی نہیں ماری۔" وت عدالت وچ شہادتیں دی اوندی حمایت وچ

تھیاں۔

قالون وک گیا۔ اوندے بھرا جمل دے قاتل ریاض کوں با عزت بری کر ڈتا گیا۔
ایہ فیصلہ من کے تار دی اکھیں دے اگے اندھارا تھی گیا۔ او سوچیندا پیا "ہسیاں
ٹل ہر شے گھدی ونج گھدی اے کہیں دا خون دی۔"

دت اوں فیصلہ کر کھدا جو ہن ہر حال ونج دولت کما نیساں۔ او مایوسی دی حالت
ونج آٹھی کتاباں بھکا کے عدالت توں باہر نکل آیا۔

او نوکری گولن لگ پیا۔ اوندی لکھ کوشش دے باوجود دی اوں کوں نوکری نہ
لی۔ آخر گھر ونج کھ ڈتہ قاتل دی تھی گیا۔

سویلے اوں گمراہوں آپے بھرا جمل دی پستول چائی تے کھ بک ونج وڑ گیا۔
اوں ہڈاں پستول کڈھی تیں بک دے بندے بک دا الارم وجا چھڑیا۔ اوہ بک
دے اوں بندے کوں گولی مار کے بھیج پیا۔ قاتل دی آواز من کے پس اوندے پچھے لگ
پئی۔ او بھدا رہیا بھدا رہیا۔ کھ سوڑتے ونج کے کھ وڈی کار اوندے ٹل آرکی۔
اوہناں آکھا۔ "کھ اچ آونج اسان جیلے دوست ہاں۔ دشمن نہیں اسان تیکوں پس
توں وی بچا کھنوں۔" او کار ونج برہ گیا۔

ایہ کار اسمگلراں دے ہاں زبان خان دی ائی۔
دت او دولت مند بن کے سماج توں انتقام کھنن کلن اوہناں دے گینگ ونج دل
کیا۔

بکھ

جون دی او سگدی ہوئی ڈوپر ہی۔ ہڈاں میڈم کھیلہ اوں کوں تاں مٹلن کیتے
آکھاتے ایہو جیسی نظراں ہال ڈٹھا جو ناصر ڈگرگا گیا۔

او حیران ہا جو اج میڈم کھیلہ کوں کیہ تھی گیا اے۔ ہڈاں گھٹ دودھ ڈو مینے
پہلاں میڈم اوں کوں آپنے گھروچ ملازم رکھا ہا تاں ناصر کوں ایہہ چالھی، ہنہماہ
پہلاں دی میڈم چٹکی لگی ہی۔ کیوں جو میڈم اوں کوں ملازمت ڈے کے ملازمت
کولن اج در بدر دی ٹھوکراں کھاؤں توں بچا کھدا ہا۔ میڈم دے ایہہ الفاظ اوندی
سماعت وچ ہتھوڑاں آنگوں دے ہڈاں اوں آکھا۔ "میں آپنے ملازماں کو کدی غیر
نہیں سمجھیندی تے خاص طور آپنے فرما تہوار ملازماں دی تاں میڈے دل وچ وڈی
عزت تے محبت ہوندی اے۔"

پر ناصر نوکری چھوڑ کے ٹریا۔ او ایہو جیسی نوکری اتے لعنت بھیجدا ہا۔ جیڑی
اوندی زال دی محبت تے اوندے تھاں اتے ڈاکہ پاوے۔

شام دے اندھارے پاسے کھنڈ گئے ہن تے رات شام کوں اپنی جھولی وچ کھن
کھدا ہا۔ ناصر مجھدا رہیا، مجھدا رہیا کھ پھانک توں ڈو جی پھانک۔ کھ فرم توں
ڈو جی فرم۔ اج ناصر کوں کھ منہ تھی گیا ہا پر اوں کوں کئی دی ملازمت نہ ڈتی۔

ہڈاں ناصر تھک کے گھر آلے پاسے ٹرن لگا تاں گھڑیاں پاراں وجن دا اعلان
کیتا تے اوں سوچا جو ساڈے گھروچ ڈو لہ۔ نہ توں ہلکا گرم تھیا ای نہیں تے ہال
اوندے زہن وچ ایہہ الفاظ گونجے پئے ہن۔

"کیا اج دی شہناز بھکی سم پوسی؟" "کیا میڈا ہال ایں دنیا وچ آون توں پہلاں
ای مروتی؟" او شہناز تے آپنے ہون آلے ہال کوں کھ توں بھاؤن کھن سیٹھہ رحیم
الدین کول دی گیا۔

جیندے مسالے دی ٹیکٹری وچ پہلاں او کم کریدا ہا۔ ناصر اوندی نوکری ایں وجہ
توں چھڈ ڈتی ہی کیوں جو ناصر کوں او مسالیاں وچ حادث کرن دا حکم ڈیدا ہا تے

آپنیاں تجوریاں بھرن جیتے لوکاں دیاں زندگیاں ٹال کھینڈ داں۔
 پر ناصر اوندی گالہ کون نہ من کے نوکری چھڈ ڈتی۔ او کجھ پیساں کیتے انسان دا
 خون باقی کر سکدا۔ اج اوہا ناصر آغی زال تے اپنے ہون آلے ہل کون بچاؤن کلن
 سیلہ رحیم الدین دے ہر حکم دی تعمیل کرن کون تیار ہا پر اوتھاں وی اوں کون نوکری
 نہ ملی۔

گھر آیا تہں روز آگوں اج وی شہناز یوہے تے کھوٹے اوندے انتظار کریدی پئی
 ہئی۔ پٹلاں وی جڈاں شام کون کم کر کے او گھر آندا ہا تاں شہناز یوہے تے اوندی خیر
 ہوندی ہئی۔ جھٹ دی دیر وی اوں کون پریشان کر ڈیدی ہئی۔
 وت ناصر منجی تے ڈیگر خسی کے اکھیں ٹوٹ گسٹاں او شہناز کون ہوں کجھ ڈنا
 چاہندا ہا جیس اوندے کان آہنا گھر۔ ماں بچ۔ بہین بھرا تے آہنا ماضی وی بھلا ڈتا۔ او
 ڈسا ڈیوہا چاہندا ہا جو او کیوں کجھ آفس۔ کجھ گھر دے یوہے تے گیا۔ کیوں
 کجھ کجھ سرمایہ دار وی منت کیتی۔ وت وی کجھ نہ بنا سکی نوکری نہ ڈتی۔
 پر ناصر اوں کون کجھ نہ آکھ سگ۔ کجھ دی نہ۔ او وی چپ چاپ اوندے اگے
 زمین تے بسہ کے اوں کون ڈییدی رہی۔

جیویں آہدی پئی ہودے "میں جاندی ہاں ناصر تیں کیا کیا نہ کیتا ہوی۔ سارے
 ڈنڈے دھب دھب توں کتے کتے نہ پھرا ہوسیں۔ میں جاندی ہاں" میں جاندی ہاں توں
 میڈے کلن کجھ دی کر سکدا ایں۔ اپنی جان تائیں قربان کر سکدا ایں۔"
 پر او چپ رہی۔ ناصر آلے پاسے ڈییدی رہی تے بکھی سم پئی۔

اج او شام قہیون ویلے ای گھر ٹہریا۔ او سارے ڈنڈے دی چھکن توں چور ہا۔
 اوندے پیر ورد کریدے پئے ہن۔ پر اوں کون کوئی وی نوکری نہ ملی۔ گھر اڈا تہں
 شہناز اوندے یوہے اتے کڑ کے انتظار کریدی پئی ہئی۔ کجھ واریں اوندی نظر اوندے
 جسم تے لگی تہں اوں کون اپنے آپ ٹال غرت قہیون لگ پئی۔ او کئی کمزور لگدی پئی
 ہئی۔ اوندے گلے دے گلاب سک گئے ہن۔ یا قوت جیسے ہونٹاں تے پٹپٹاں جم گئی
 تے اوندی اکھیں دے آسے پاسے کالجے نشان پے گئے ہن۔ اج وی روز آگوں اوں
 حیرا کے اوندے استقبل کیتا۔

او ساری رات سوچیدا رہیا جو شہناز کلن میڈم کلیہ دی نوکری چھڈ آیا ہمہ ہن

اوجھے کان تے ہون آلے ہال کان میگوں دلا میڈم دے گھر وچنا پوسی نہیں تیں
 میڈی شہناز بکھ توں ترپ ترپ کے مرہی۔
 وت اوں فیملہ کر گھدا جو اوکئی قیمت تے وی میڈم دے گھر نہ وکی۔
 پر سویرے ناصر اپنی زال شہناز تے اپنے ہال کوں بچاون کان میڈم کھلیہ دی
 کوٹھی آلے پاسے رچا ہا۔

—

سک

اشو آہنی گھوڑی کوں شراب، شراب چھانٹا مریدا پیا ہا۔ ایویں گدا ہا جیویں
 گھوڑی دے جسم نال ایں چھانٹے واکہ الوٹ رشتہ اے۔
 اشو اوں کوں چھانٹے مریدا ویدا ہا پر کمزور تے بڑھی گھوڑی دی حال اچ فرق نہ
 آیا تے اوں دے نال نال بڑھا تاں کہ چرخ چوں، چرخ چوں کریدا ویدا ہا۔
 ٹانگے تے بیٹھی ہوئی سواریاں شور کریداں میناں ہن۔ کک آہدا ہا۔ "اے
 ٹانگہ اے یا ڈانداں آلا گدا۔" ڈوجا آہدا ہا۔ "ایں تے آون دے بجائے میں ٹر کے
 آونجاں ہا تیں چنگا ہا۔" تے تر بجا آہدا ہا۔ "پتہ نہیں اے گھوڑی منل تائیں
 اپڑیدی اے یاں راہ وچ ای اللہ کوں پیاری تھی وکی۔" اشو دے ہتھ والا چھانٹا۔
 اوہناں دی گالھیں تے ہور تیزی نال "شراب، شراب" کرن لگ پیا۔
 ٹانگے دے دھکے تے شراب، شراب دی آواز توں تک تھی کے ٹانگے اچ بیٹھے
 ہوئے کک باہو آکھا "بہوں داہیات سواری اے۔ ایں توں تیں چنگا ہا جو اسوں ویکن ہا
 بس تے گئے ونبوں ہا۔ آرام نال دی ونبوں ہا تے جلدی دی۔"
 سواریاں دیاں گالھیں سن سن اشو آکھا۔ "ٹانگہ ویدا تیں پیا اے۔ تیں ٹانگے
 اچ بیٹھے ہو ہوائی جہاز اچ نہیں۔ تیں ڈیسے نہیں پے میں کیویں گھوڑی کوں
 مریدا پیا ہاں۔ ہور کیا ایں کوں جان توں مار ڈیواں۔"
 تے وت شراب، شراب دی آواز تیز تھیندی گئی۔ اچانک اوندی نظر گھوڑی دی
 کندھے پے ہوئے پرانے زخم تے گئی۔
 جتھوں تازہ خون داہندا پیا ہا۔ اوں کوں ڈکھ کے اشو دا ہتھ رک گیا۔
 اشو کوں بہوں ڈکھ تھیا کیوں جو اے گھوڑی اٹھاراں سالاں توں اوندی روڑی دا
 سبب بنی ہوئی ہئی۔ اوندی آنکھیں اچ ہنہوں آگئے تے اوں بہوں ڈکھ نال آکھا "جلدی
 ٹر ہرتوں ای تیں میڈا سارا ایں۔"
 ہنہوں ویکن دے ہارن دی آواز آئی۔ اشو اُپے ٹانگے کوں جلدی نال کک پاسے

کر گھدا۔ دھوڑ اڑی ہوئی ویگن ہوں تیزی نال اوندے نالوں لنگھ گئی تے اوں غصے
 اچ آکھا "اڑا گھو دھوڑ تہاں تہاں ساڈی تقدیر تے وی دھوڑ اڑاؤتی اے۔"

جیس ویلے وی اہمہ دیکھناں چلیاں ہن اوندی کمالی ادھی تھی گئی ہی۔ لوکاں
 کوں وٹجن تے آون وی جلدی ہوندا اے وت دیکھناں وچ آرام ڈیون آلے گدے۔
 دی بنیاں ہوئیاں بیٹھ دی ہونیاں ہن۔ اہمہ تہاں ڈو دیکھناں دے درمیان آلے
 وقفے وچ اگر اتفاق نال سواری مل ویندی اے تہاں کچھ پیسے ہن دیندے ہن نہیں تہاں
 کئی ڈالہ سویرے توں ڈوہر تھی ویندی اے پر ہک سواری وی نہیں ملدی۔

اوں ہوں وار سوچا جو نانگہ وچ کے کوئی ڈو جھاکم کرن لگ ونبھاں پر ایس مراج
 آہنا پرانا کم چھڑ کے لوں کم کرنا ممکن نہ ہا۔

اشو وی نظروت گھوڑی دی کنڈھ تے گئی ہتھیاں ہن وی خون داہندا پیا ہا۔ او
 سوچن لگ پیا اچ شام کوں ایس کان دوائی گھنساں۔

اشو ہر ڈالہ اہمہ سوچندا ہا پر شام ویلے جڈاں او پیساں دا حساب کریندا تہاں گھر
 دے خرچے دے بعد ہوں مشکل نال گھاتے ہک ڈیو اٹھیس سگریٹ دے پیسے
 پھدے ہن۔ اوندا چھوہر بالا بیسہ باراں سالاں گھروں بیٹھا ہا۔ ہوں کزور تھیندا ویندا
 ہا لوک آہدے ہن۔ ایس کوں وڈی بیماری تھی گئی اے۔

پر اشو اہمہ آکھ کے اطمینان کر گھندا جو "اللہ چٹکی کرسی اگر اللہ کوں منظور تھیا
 تہاں اہمہ ایویں ای چنگا تھی وکی"۔ حالانکہ او اہمہ آکھدا ہویا ہوں چٹکی ریتیں
 بھیندا ہا کہ اوں کول دوائی کن پیسے نہیں۔ ایس وجہ توں او اللہ کوں وچ گھن آندا
 ہا۔ اچانک اشو دے ذہن اچ چہراں سال پہلاں دی میراں دی یاد آگئی جیکوں او
 ہوں ارمان نال شادی کر کے گھن آیا ہا۔ میراں ہوں حسین ہی تے او میراں نال
 ہوں محبت کریندا ہا۔ شام ویلے او جلدی ای گھر آویندا ہا کیوں جو سارے ڈالہ وی
 حکن او میراں دی کھلی بانہواں اچ دور کرنا چاہندا ہاتے ہن میراں کیسہ ہی؟

"ہڈیاں دی مٹھ" غربت تے سخت محنت اوندی جوانی تے اوندے حسن کوں کھا
 گھدا ہی۔

میراں دا تصور آندے ای اوندے دل اچ درد تھیا پر اوں ویلے نانگے اچ بیٹھے
 ہوئے بندیاں دی منزل آگئی تے اوندا ذہن لوکاں آلے پاسے آگیا۔ راتیں جڈاں او گھر

اڑا تیں ہلا سم گیا ہاتے میراں اوندہ انتظار کریدی پئی ہئی گھر دے باہر او گھوڑی کوں
بندھ کے اندر آیا تیں میراں نگر گھن آئی۔

نکر کھاندے ہوئے ولا اوندے اکھیں دے اگے پدراں سال پہلاں دی میراں
آگنی جیہڑی ہن اوندے نال منجی تے برے کے ہکھی جھلندی پئی ہئی۔

او سوچن لگ پیا۔ "ایں کوں کیہر تھی گیا اے۔ کتے گئی او حسین میراں جیہڑی
اوں کوں دیوانہ بنا رکھدی ہئی تے او ہر شام مجھدا ہویا مگر آندا تے اوں کوں آپنے
سائے سد کے جی بھر کے ڈیہدا رہندا ہا۔" ہن تیں مینے نگہ دے ہن۔ اوں کوں
میراں دا خیال دی نالی آندا تے اکثر سواری دے انتظار وچ اسٹیشن تے ای سم دھدا
ہا۔ پر اج اوں کوں میراں تے ہوں پیار آندا پیا ہا۔ اوندہ دل آہدا ہا جو اج ایں کوں
آپنی ہانواں اج گھن کے ایڈا پیار کریں ایڈا پیار کراں جو پچھلے کئی مہینیاں دا سارا
لاہتا ہکا زات اج لاہ دیواں۔

او ولا ولا پیار آلی نظراں نال اوں کوں ڈیہدا دھندا ہا۔ اوندی اکھیں اج پدراں
سال پہلاں دی میراں دا چہرہ آگیا۔ اوں ویلے اوں کوں ایویں لگا جویں میراں ولا
جوان تھی گئی ہووے۔ اوں نگر چھڑ کے میراں کوں آپنی ہانواں اج گھن گھدا۔

وت اوں دھڑکدے دل نال میراں دے چہرے آلے پاسے ڈٹھا۔ جیہڑی اوندے
سینے تے لگی ہوئی ہئی۔ میراں دی اکھیں اج پرانی چمک واپس آگئی۔

اوں کوں ایویں لگا جویں وقت پچھانہ لگا گیا ہووے تے ہک نویں کڑی ولا
اوندی آغوش اج آگئی ہووے۔ اشو دی ساہواں ترکھیاں تھی گئیاں پر اوندہ ایہہ
خواب ہوں دیر قائم نہ رہیا۔

اچانک اوں آپنی گرفت ڈھلی کر ڈتی۔ اوندہ سارا جسم برف آنگوں ٹھنڈا پے گیا۔
تے اوندی اکھیں دے سائے دھوڑاژن لگ پئی۔ اوں کوں اچانک ایہہ انکشاف تھیا
جو او وقت توں پہلاں ای بڑھا تھی گیا اے۔

اوں ہک جھٹکے نال میراں کوں پرے دھکا ڈے ڈتا۔ کوٹھڑی وچ اوندہ اسدا کھنکھن
لگ پیا تیں او باہر نکل آیا۔ گھرتوں باہر آیا تیں اوں ڈٹھا جو اوندی گھوڑی دے نال
اختر گواہی دا گھوڑا کھڑا گھوڑی دی سبکی چھیندا پیا ہا۔

اوتناں دی ایں حرکت کوں ڈیکھ کے اوں کوں غصہ آگیا تے او چھاننا گھن کے

ہوں تیری مل اوتھ آئے پاسے آیا۔
 گھوڑا میں اچانک ملے کوں ڈکھ کے بچ گیا۔ پر گھوڑی میں کھنٹے سے بدمی
 کڑی ہی۔ اشوٹھے اچ آتی ہری طاقت مل گھوڑی کوں چھٹا مارن لگ گیا۔
 دت شراب شراب دی آواز کلی رات دے ستلے وچ کو بھدی پئی ہی۔ اشو
 تے ہک جنون سوار ہ۔ ہر پاسے کہ آواز ہا شراب شراب شراب شراب ہذاں لوہا جنون
 مکتا میں اوں ڈھل۔
 گھوڑی دے جسم تے خون ای خون ہاتے گھوڑی موئی پئی ہی۔

خشبہ

ڈوبا میں پاسے کی دے کھیت ہیں۔ عابد اپنے پیو دے مرن توں بعد پہلی وار دستی
 اچ آندا پیا ہا۔ اوں کوں ایویں لگا جیویں کوئی کی دے بوٹیاں کوں ہک پاسے کریدا ہویا
 آندا پیا اے۔ اوں سمجھا کوئی خطرناک جانور ہوسی۔ اوں تے زمین تے پئی ہوئی سوتلی
 چا گندی پر اوں ڈٹھا ساہنے ہک بہوں نازک تے حسین چمیر اپنے بھوچمن اچ کمر
 چھلیاں گمن کے ہک ہتھ مل کی دے بوہیں کوں ہیندی ہوئی آندی پئی ہئی۔

آندے آندے اوندے سرتوں بھوچمن ہٹ گیا۔ اوندے وال تیز ہوا نال
 پریشان تھیون لگ پنے اوں شروچ بہوں چمیراں تے زانیاں ڈھکیاں ہن پر جو گالہ
 دستی دی ایں چمیر اچ ہئی اوکلی اچ دی نہ ہا اوں کوں ایویں لگا جیویں ادھی رات دا
 سورج ڈیکھ گھدا ہو دس۔ او اوندے حسن اچ کھو گیا۔ دستی دی چمیر پرانے بندے
 کوں اپنے پاسے ایویں گھوردا ڈیکھ کے شرمائی۔ تے جلدی مل اپنے سراتے
 بھوچمن گمن کے تے ڈ۔ گمن لگ پئی۔ وت اوندے کول آکے اوں آکھا۔ ”تیکوں راہ
 ڈے چا۔“

عابد ہک دم ہک پاسے تھیون لگا تیں اوندا ہرہٹ گیا تے او زمین تے ڈیس پیا۔
 چمیر اوں کوں ڈھاندا ہویا ڈیکھ کے کھن لگ پئی تے اوندے بھوچمن اپوں ساریاں
 چھلیاں تے ڈیسہ ہنیاں۔

”تیکوں برسات دج ہر آرام مل رکھنا چاہیدا ہئی“ ”ہا بھل گیا ہم“
 ”تیکوں سٹ تیں نہیں لگی؟“ ”کھ زیادہ نہیں“ وت چمیر تے ڈٹھی ہوئی
 چھلیاں چا کے لڑگئی تے او ڈیہدا رہ گیا۔

سورج بڑ گیا ہا تے ہن اسہن تے جن آگیا ہا۔ عابد ٹرڈا ٹرڈا توں دے بوہیں
 آلے پاسے آگیا۔ ہک توت دے تے اوہا چمیر کیں خیال اچ کھوئی بیٹھی ہئی۔ عابد اوندا
 حسن آہی اکھیں دج لہاون لگ پیا۔

بولے دے پتریاں توں بارش دے ڈٹھے ہوئے قطرے اوندے والاں تے موتی

آنگوں لگدے پئے ہن۔ اوندے قدیاں وی آواز سن کے۔ چھیر پچھانہ ڈکھ کے آکھا۔
 توں ہن تائیں ا۔ تھائیں ایں ا۔ تھے جیڈا دل لگ گیا اے؟“ ”ہا موسم بہوں سوہنا
 اے نہ۔“ ”وستی تیکوں چنگل لگی اے؟“ ”ایسہ وی کوئی جھکن وی گالہ اے۔ شر آلی
 کندیاں گھیاں توں تے زہر آلے دھواں توں ایسہ پاک تے تازہ ہوا بہوں چنگل اے
 وت شر دے لوکاں وج وستی دے لوکاں آنگوں جی محبت نہیں ملدی۔“

”جیڈا ناں کیسہ اے؟“ ”میڈا ناں چاننی اے“ ”ا۔ تھیں توں ملکی بیٹھی ایں
 تیکوں ڈر نہیں لگدا؟“ ”ڈر کیس گالہ دا؟“ ”کوئی دست درازی کرے وت توں کیس
 کرہیں؟“ ”میڈے کول ہے وی کیسہ شے۔“ ”اوں بہوں سادگی ناں ہواب ڈتا۔
 تیکوں کک گالہ بچھ گھٹا؟“ ”ہا بچھ کھن۔“ ”توں کیس ناں کدی محبت کیتی اے؟“ ”
 ہا محبت کیس کول نہیں ہوندی۔ میں بھیاں گاداں ڈانداں تے کھیتاں ناں محبت کرہندی
 ہاں میں تیں ہر پاسے محبت ای محبت ڈیہدی ہاں۔“ ”توں ساریاں ناں محبت کرہندی
 ایں؟“ ”ہا ساراں ناں۔“ ”میڈے ناں وی؟“ ”ہا جیڈے ناں وی توں وی تیں بندہ
 ایں۔“ ”بندہ؟“ ”ہا ڈکھ نہ اگر کائنات وج محبت نہ ہوندی تیں ہاں کول اودھ
 کیوں پلانندی۔ بندہ بندے اتے جان کیوں ڈیہدا تے کی کی چڑیاں دالے چک کے
 آپنے ہالاں کول کیوں ڈیندیاں۔“ ”او اوندی گالہ سن کے چپ رہیا۔ وت او ڈوہائیں
 آپنے آپنے گھر آلے پاسے ٹر پئے۔“

اج اوندہ دل بہوں بے چین تے اداس ہا۔ اوں وڈے دلے ای کک بھیرنی خبر
 سنی جیہری اوندے دل وج طوفان چینی پئی تھی۔ اوں کول پتہ لگا ہا جو چاننی وی شادی
 تھیون آلی اے۔ ناں ای او سوچندا پیا ہا کہ جیہری اک وج او سڑدا پیا اے اوں وج
 او کیوں نہیں سڑوی آہ او کتنی بے رحم اے۔ او بہوں اداسی ناں تو تیں آلے پاسے ٹر
 پیا۔ چاننی اوں کول کھیتاں آلے پاسے مل گئی۔ ”میں کک بھیرنی خبر سنی اے“
 چاننی اوندی گالہ سمجھ گئی جیندی وجہ توں اوندے رخسار رتے تھی گئے ”کک
 گالہ پچھاں؟“ ”ہا بچھ کھن۔“ ”جیڈے دل وج میں کان کوئی ہاہ نہیں؟“ ”توں میکوں
 کیہڑی نظر ناں ڈیہدا ایں؟“ ”محبت وی نظر ناں۔ میڈا دل آہدا اے جو توں ہر جھٹ
 میڈے سامنے رہویں۔“ ”کیوں؟“ ”میں ایسہ نہیں جاندہ۔“ ”جیڈی خواہش وج
 ہوس تیں شامل نہیں؟“

”میں جیڑی گالہ دا مطلب نہیں سمجھا۔“ ”میں آکھنا چاہندی ہاں جیکوں توں
 محبت دا میں پیا ڈیہدا ایں او محبت نہیں ہوس اے۔“ ”ہوس؟“
 ہا جڈاں محبت توں مطلب وابستہ تھی دیندا اے تاں او تاریکی بن کے ہوس دا
 روپ گھن گھندا اے۔

”میں ہک مشرقی تربیت ہاں۔ میڈا جتا میڈے کان سمجھ کھ اے۔ ایں صورت
 وچ تیڈا خیال دی کرنا چنگا نہیں۔“ ”پر حالیں تاں تیڈی شادی نہیں تھی۔“ ”اے
 گالہ نہیں شادی کل تھی سکدی اے وت شادی تے محبت اچ فرق اے۔“

”کیوں؟“ ”شادی ہک قریضہ اے تے محبت ہک آزاد جذبہ۔“ ”اساں شادی
 کر کے پاک تے بے غرض محبت تے خوشی حاصل کر سکدے ہاں۔“ ”کیوں؟ کیا بھین
 بھرا ہل محبت نہیں کریدی۔ کیا اساں پکھیاں تے جانوراں ہل محبت کر کے خوشی
 محسوس نہیں کریندے کیا اے محبت نہیں؟“ ”پر میں پیٹھے ہل ہوں محبت کریندا
 ہاں۔ میں چاہندا ہاں جو تیڈی محبت بس میڈے کان ہووے تے اوندی بھائیوال کوئی نہ
 ہووے۔“

”توں میڈی محبت محدود کرنا چاہندا ایں پر میں ایہو جیسی محبت نہیں کرنا چاہندی
 میں تینوں محبت کر کے آپنی محبت کوں محدود نہیں کرنا چاہندی۔“

میں تار رست دے نہاں، کھیتاں، پکھیاں، جانوراں، انساں، پہاڑاں، چن
 سورج، اسٹار، زمین تے کائنات دی ہر شے ہل محبت کریدی ہاں۔ نور توں ہوس کوں
 محبت سمجھندا ایں۔ ایسا وجہ اے جو توں اے سوال کیتا اے۔ محبت جسام دے
 ملاپ دا ہل نہیں سکوں محبت پاک جذبہ اے۔ محبوب ہل شادی نہ تھیوے تاں دی
 محبت نہیں سکدی بلکہ ہمیشہ کیتے محبت کرن آلاں دے ساہواں وچ خشبو بن کے رہندی
 اے۔

جے جیکوں میڈے ہل جیتی تے جی محبت اے تاں توں میڈے آنگوں کائنات
 دی ہر شے ہل محبت کرن لگ وین بھادیں او شے خوبصورت نہ ہووے، بھادیں او شے
 اکھیں کوں چنگل نہ لگے۔“ چاننی اے گالہ آکھ کے ٹر گئی۔ بن اونڈی محبت دی
 خوبصورت شیناں تائیں محدود نہ ہئی بلکہ او کائنات دی ہر شے ہل محبت کرن لگ پیا۔

پھلاں دا بھار

او ڈوبا ئیں ہک ڈونجے دا ہتھ نپ کے دھندے پٹے ہن کنڈیاں آلیاں جھاڑیاں
توں بچ کے۔ کئے وڈے پھراں توں پھلاں مرندے ہوئے۔ اچانک تربیت ہک جاہ
تے رک پئی تے بولی۔

”سیکوں پھل ہوں چنگے گلدے ہن۔ سوہنی سوہنی خشبو تے گلابی رنگ دے
پھل“ بندے اوندی وڈی وڈی شریلی اکھیں اچ ڈٹھاتے ہک حسین تننا دا جہنم تھنڈا
ڈیکھ کے مسکرایا وت پیار نال اوندے کناں اچ جھولدی والی کوں ہتھ لاندے ہوئے
آکھا۔ میں ایہو تھہ کئی پھلاں نال جیڈا دامن بھر ڈیساں۔ پر حالیں نہیں اوں پہاڑی
تے ونج کے۔ اوں دور بلندی آلے پاسے اگل چا کے آکھا۔

کئی لھاں تائیں او آپ وی اوں پہاڑی آلے پاسے ڈیڈا رہیا۔ نتھال اچے اچے
ورنن دے نال چٹے بدل کن مٹی کھنڈ دے دے ہن جھریاں دا خوبصورت منگیت
پر سکون فضاواں وچ اچویں گو نچدا پیا ہا جیویں کئی بے فکر چرواہے الغوزے وی جوڑی
ہوٹھیں نال لا رکھی ہووے تے زندگی دی ساریاں رحمتاں گیت دی صورت اچ
ڈھلایاں ہنیاں ہن۔ ہر پاسے رنگ ای رنگ تے رقص ای رقص ہا۔

او ڈوبا ئیں ایہناں رنگوں کوں آپنے خواہاں اچ بھرنا چاہندے ہن۔ ایہناں دی
زندگی دا مقصد ایہا بن گیا ہا۔

بندے وت آکھا ”جاڑھی بنوں مشکل اے۔ ساڈی توجہ اگر کئی ڈونجے پاسے
تھی۔ تہں حیل تائیں اپڑنا مشکل تھی وکی۔“

تربیت خاموش ہئی پر او اپنی خاموشی کوں ہوں دیر نہ دیا سگی۔ ٹوڈے ٹوڈے
وت بول پئی۔ ”سیکوں ہک پھل گمن ڈے نہ“۔ ولا ولا انکار توں تربیت مل دے
شیشہ تر ت نہ ونجے۔ اس خیال توں بندے۔ اوندی خواہش دا احترام کیتا۔ ہک
خوبصورت پھل گمن کے تربیت دی خوشی دا ٹھکانہ نہ رہیا۔ او کھلاں آر اوں کوں
بندی تے اکھیں نال لاندی۔

پھل دی خشبو بندے دی ساہواں اچ تھی تاں پھل اوہدا دی محبوب بن گیا۔
 بن تائیں اوں ایہو جی سرور ڈیون آلی خشبو توں آشنا کو تھی۔
 اوں کوں تازہ رکھن کلن تھوڑی تھوڑی دیر توں بعد او کڈ ٹال لڑکے ہوئے
 فلاسک دا ڈسکن کھیندا تے پھل تے پانی دے چھٹے شیندا ویدا۔ ایہہ ہور گالہ ہئی جو
 ایہویں کرن ہل ایہناں دا بہوں وقت ضائع تھیندا پیا ہا۔
 کھ دور چلن توں بعد تربیت تک ہور پھل دی فرمائش کر دتی۔

”کھ ہو۔۔۔“

”کھ ہو۔۔۔“

”وت کھ ہو۔۔۔“

ہر سوڑ تے کھ نویں پھل دی خواہش تربیت دا معمول بن گیا۔ بندے دے
 ممکن دے باوجود وی او پھلاں کوں جمع کھیندی رتی۔ ہن دوسری تیز دھپ اچ
 ایہناں دی حفاظت تک مسئلہ بن گئی۔

”ولا“ ولا فلاسک دا پانی کھ ویدا ہا۔ بندے کوں کئی چٹھے دی تلاش اچ دور وچنا
 پوندا ہا۔ اوہدے پیر تھک ویدے ہن۔

ٹرن دی وت طاقت نئی رہندے۔ آخر کھ ہماری چٹان ونے کول آکے اونہری
 ہست بڑھی تھی گئی۔ اوں کاہلیاں پے کے ا۔ تھانیں ڈیرہ لا چھڈا۔

کھ جوان جوڑا ایہناں دے ہلوں گزردا ہویا اچانک رک کے ایہناں کوں ایہو
 جیس نظراں ہل ڈ۔ کھن لگا جیویں ایہہ پاگل ہوون۔ وت ایہناں زی حالت تے
 وری کڈ خدا ہویا ترکے ترکے قہاں ہل چٹان تے چڑھ گیا۔

تربیت شرمندہ تھی کے سر کوں تلے کر گھدا۔ بندے کھ آہ بھری تے آپتے تھکے
 ہوئے جیواں کوں کھیندے ہوئے بلندی آلے پاسے وڈی حسرت ہل ڈ۔ کھن لگا۔
 پہاڑاں تے بہاراں دیاں پائلاں دی جھنکاراں ہن تے زندگی دی ساری رحمتاں گیتاں
 دے روپ اچ ڈھلواں جیاں ہن۔

گنڈھڑی

جہاز ہڈاں لٹن تے لٹھا تیں اوندے وجود کوں اطمینان تھیا جو ہن کھ لہاں بعد
اجنبیت دا سارا بھار بیسرا او بیج سلاں توں آپے موڑھاں تے چاکی دواہ لاء ایساں۔
بیج سال پہلاں اوں آہنی شناخت پٹا چمڑی ہئی۔ او ایساں سلاں وچ پیسے
ہٹون آلی مشین بن گیا ہا۔ اجبی چرے، اجبی زبان، اجبی ماحول، اجبی فضا، صحرا وچ
اجھڑا ہویا خوبصورت شر، اچیاں اچیاں عمارتاں، دڈیاں دڈیاں سڑکاں تے ایساں اتے
پلڈیاں ہوئیاں لیاں لیاں کاراں۔ سبھ کھ شاندار ہئی پر اوندے آہنا کوئی وی نہ ہا۔
آپنے وطن دے ساتھیاں نال او وی ہک کمرے وچ رہون لگ پیا۔ او سارے
مشین دے پرزاں آنکوں وقت اتے آفس یا کمپنی گئے ویدے تے اونویں ای مشینی
انداز وچ واپس آوندے ہن۔ فرصت دے اوقات وچ او اپنے اپنے شردیاں یاداں
دے آتش دان وچ اپنے آپ کوں ساڑدے رہندے وت کھ ڈا۔ نہ بعد آتش دان
دی سواہ دی ٹھڈی تھی گئی۔ زندگی ہک طویل اکتاہٹ آلا صحرا بن گئی تے اوندے
موڑھاں تے اجنبیت دا بھار لڈ گیا۔

جہاز لینڈ تھی گیا ہا۔ اپنا سارا سنان کشم تے چپک کر بندے ہوئے اوندے ذہن
وچ ہک عجیب جیسی خواہش جاگ پئی۔ کاش دوجھے سنان آگن کشم آفیسر اوندے جسم
تے لڈے ہوئے اجنبیت دے بھار کوں وی چپک کر کشم تے اجنبی ملک اچوں
احتمال کمن آون دے جرم اچ ایس بھار کوں ضبط کر کشم۔ کشم توں قاصر تھی
کے باہر نکلا تیں اوں سارے اوندے شکر ہن۔ اوندے تصور آلے پکراں توں الگ
اوندی گمراہی سلسلی قیامت دی حسین نظر آمدی پئی ہئی۔ کتھاں او سکے ہوئے ہونھاں
تے پیلے رنگ دی کمزور جیسی سلسلی تے کتھاں بھار دے جموئے آنکوں سادی رنگ دی
ساڑی پاتی ہوئی سلسلی جیندی اکھیں تے دھوپ دا چشمہ۔

نال ای جوانی تے بچپن دے درمیان شوخی دے نال جمولدی ہوئی چھیر کھڑی
ہئی۔ یقیناً ایسہ اوندی بشری ہئی پر ایسہ چھیر اوندی دھی بشری کیوں ہو سکدی اے۔

اوندی دھی تیں جڈاں او ہاہروں آوے ہا تیں بچ کے اوندے گل وچ جھول ویدی
 اہی پر اوں آکھا - "ہیلو ڈیڈی" - "ہیلو چڑ" - "منظر دی وڈا تھی گیا ہا تے اوں کوں
 اجی نظراں مل ڈیڈا گیا ہا۔

عامر اوندے بچپن دے یار امتیاز احمد دی بکھر وچ بیٹھا اوندی موجودگی توں بے
 نیاز اڑ پورٹ دے لاوچ دا جائزہ کھنڈا ودا ہا۔ اوں منظر کوں پیار کرنا چاہا تیں او سلتی
 دے ہچھوں لک گیا۔ اوں امتیاز احمد ہل اتھ ملا کے عامر کوں کھن کھدا۔ عامر ایویں
 رون لک پیا جیویں کئی اجی کوں آکھا ہورے۔ اوں ویلے امتیاز احمد رکھلے ہوئے
 آکھا۔

"میڈے یار تیں توں زیادہ احمد میڈے ہل مانوس ہن۔ تینڈے پچھے میں
 بھر جاکے ہالاں کوں پور نہیں ہون ڈتا۔" بھری 'منظر' عامر کوئی دی اوندے سینے ہل
 نہیں لگا ہندی وجہ توں اوندے مونڈھاں تے لڑا ہویا بھار ہور ودھ گیا۔

اوں سوچا۔ خیر اے 'ایں بھار کوں گھروچ کے بھکا ڈیساں۔ جیسی میں قلیٹ دے
 سناٹے رکی او ہوں شان دار ہی۔ گیٹ تے لگی ہوئی نیم پلیٹ تے کئی۔ ایس۔ کے۔
 ملک دا میں لکھا ہویا ہا۔ او اجی آنگوں گھروچ وڑ گیا۔ سلتی اوں کوں ہاتھ روم دا راہ
 ڈس ڈتا۔ ہاتھ روم ہوں خوبصورت ہی پر اوندی خوبصورتی توں بے نیاز او ٹھڈے
 پانی دے شاور تے احمد گالہ سوچیدا رہیا۔ جو احمد ایس۔ کے۔ ملک کون اے؟ ہاتھ
 روم توں نکل کے اوں سلتی توں بچا۔ "احمد ایس۔ کے۔ ملک کون اے؟" سلتی احمد
 کمالہ سن کے اتنے زور ہل قہقہہ لایا جو اوندی اکھیں دے کنارے سنے تھی گئے تے
 اوندیاں گھٹیاں رتیاں تھی گئیاں اوں کوں اوں ویلے سلتی ہوں حسین لگی۔ سلتی
 اوں کوں ڈسایا جو "ایس کے ملک تیں توں آپ ایس۔" شوکت کمال ملک "وت اوں
 کوں یاد آیا جو سلتی بیرہ قلیٹ کھدا ہا او ایہا اے۔"

کچھ دیر بعد سلتی دیاں کچھ بیٹانیاں آگئیاں۔ کوئی چہرہ اوندے جان سٹھان آلا نہ ہا۔
 عجیب ٹکلف آلی لٹا اہی او بے چینی ہل ایہناں دے کول بیٹھا رہیا۔ اوں کوں ہوں
 پورعت تھی پر سلتی ساریاں ہل کھل کھل کالیں کریدی رہی۔ اوں کوں ایویں لگا
 جیویں او سلتی نہیں کوئی ڈجھی تربیت اے لٹا تھی تے پر ٹکلف۔

رات دے پاراں دے ایہناں کوں تھماکی نصیب تھی۔ اوں سلتی کوں ڈسایا جو

او کتنی خوبصورت تھی مگی اے۔ اوں ڈسایا جو کیویں چٹیاں پڑھ پڑھ راتیں نگیندا
رہیا اے۔

اوں کوں یقین ہا جو سلی ڈی فراق دیاں کہانیاں ساسی پر سلی بس مسکراندی
ری۔ ساری رات او آہنی بے چٹیاں تے بے قراریاں دیاں کہانیاں سلی کوں سنا
چاہندا ہا پر سلی اونویاں گالھیں سن کے اہاسیاں گھندی ری۔

او ساریاں داستاں اپنے موڈھاں تے رکھی ہوئی گنڈھڑی وچ رکھ دیتاں تے
آہنا بھار کم کرن کیتے اوں کوں اپنے کول کر گھدا۔ اوں کوں یقین ہا جو ہنے اونڈے
جسم اتے جی ہوئی ورف گھل وکی۔ او سلی وچ ادھا سبھ کچھ کولن لگ پیا بیرہ او
اتھاں چھڑ گیا ہا۔ اوں پورے بیچ سالان دا حساب گھستا ہا پر جلدی ای او کوں ایویں
محسوس تھیا جو سلی نامکمل تھی گئی اے۔ ایویں لگا جیویں ہن او ہم آہنگ نہ تھی
سگن۔

اوں بسوں کو شش کیتی پر اونڈے ذہن وچ ادھا احساس جاگ ویدا بیرہ فریج وچ
رکھے ہوئے ڈبے دے گوشت کوں گرم کریدے ہوئے جاگ ویدا ہا۔ تازگی نہ ہون
واکھ تھکی بھرا احساس۔ کئی ڈنہ تائیں ایویں تھیندا رہیا تے ایہہ راد کھندا گیا
جو سلی او سلی نہیں ری۔

ہن سلی جاندی ہی جو کھڑا لباس کہیں دے پیا ویدا اے۔ سلی بسوں پر
کلف گالھیں کرن لگ پئی ہی۔ ایہہ سلی اوں سلی نہ ہی۔ شوکیں وچ بچے ہوئے
کھڈاؤنے آنکوں۔ زندگی توں عاری تے بے جان تھی گئی ہی۔

اجنبیت دا بھار ودھدا ویدا ہا۔ کتھاں بھکاوے او ایں بھار کوں؟ ایہہ سوچیندا
ہووا او آہنی دمی بشری کوں گویندا ہووا اونڈے کمرے آلے پاسے ٹرپا بشری کھ دوار
دی اوہدے کول ہا کے گالھیں نہیں کیتیاں۔ ٹھیک اے جو او وڈی تھی مگی اے پر
اوں کوں کالج دے قصبے تاں سا سکدی ہے۔ بس ناشتے دی میز اتے ہیلو ہیلو تھیندی
اے جیویں او کوئی مسمان ہووے۔

اونڈے کمرے وچ دھن توں پہلاں ای بشری اتھ وچ کتاہاں کچن کے اپنے
کمرے اچوں تیزی نال نکل۔ پتہ نہیں ایہہ کون پھیرا ہے۔ اونڈی بشری تاں نہیں ہو
سکدی۔

اور سلی توں بچا۔ "۳" بشری بھوچمن کیوں نہیں گھنٹی کیا ایسہ روز اندیس
کالج دیر ہی اے؟"

"سج کل پھیریاں بھوچمن کتھاں گھنٹیاں ہن؟" سلی اوں کوں جواب ڈتا۔
"اوسہ اپنی اپنی دنیا وچ مست ہن۔ ایس دنیا وچ اوندی کوئی جہاد کوئی نہ کوئی
بشری ہوں خود سر پھیراں۔ سارا ڈتہ کالج رہندی" شام ویلے کوئی نہ کوئی
پروگرام ہوندا کچر، پلک، پارٹیاں۔ چھٹی آئے ڈتہ اوند اکرو اوندی دوست پھیریاں
نال بھرا ہویا ہوندا۔ پوپ میڈک وجدا تے اوندے نال ڈانس وی تھیندا ہئی۔ ایسہ
کیٹری دنیا اے؟

اوند دل چاہندا ہا جو ایس جوان بے پروا موڈن پھیرتوں اپنی معصوم بشری کوں
منگ گھنٹیں جیہڑی ہن بشری نہیں رہی کوئی ڈوجھی پھیر گڈی ہئی۔
وڈے ویلے وت بشری دے کرے آئے پاسے جڈاں او گیا تہیں بشری کہیں کوں
فون کریدی پئی ہئی۔ "ظفرتوں گھر نہ آویں اسل اتھائیں کیفے ٹیرا وچ مل گھنٹوں۔
ہا کالج دے نال ای۔ او نو ڈٹر۔ توں بھیندا کیوں نہیں اج کل ڈیڈی آئے ہوئے
ہن۔ او نو ڈیڈی پرانے زہن دے بندے ہن۔ بور اولڈ مین" او می آنگوں نہیں۔
کچر ڈتہ "دی تہیں گالہ اے۔ وت او واپس لگے دھن۔"

ایسہ بشری ہئی اوندی لاڈلی دھی جو اوندے دفتر اچوں آون دے انتظار وچ بوہے
تے بیٹھی رہندی ہئی تے او ہن بور تھی گیا ہا۔ "اولڈ مین"۔ اوں سلی توں بچا "کیا
بشری دے دوست چھوڑ دی ہن؟" "ہا اوندے اگے کچھے کئی وڈے پھروے ہن۔ مگر
میڈی دھی کسے کوں دی لٹ نہیں ڈیڈی"۔ او سوچندا پیا ہا جو ایسناں بیچ سالان وچ
ایسناں کوں کیہ تھی گیا اے؟۔

اوندی پتہ نہیں کتھاں کتھاں دعوتیں تھیندیاں نہیں ہن ہر دعوت دے پچھے
ہکا گالہ ہئی۔ "ہو اوہاں دے کیس بھرا" کہیں پڑتے کہیں رشتے دار کوں او تھیں سڈا
گھنٹیں۔ او سارے اوں کوں ایویں ملے جیویں او کوئی ڈوجھی مخلوق ہووے۔

اجنیت دے صحرا وچ او ہوں پھنس گیا ہا۔ شاید اوندی پہچان اوند پٹا ہویا
وجود اوندے پرانے گھر پرانے محلے وچ ہوون۔ او اپنا وجود تے اپنی شناخت کوں
پرانے شہر دی کچی دسی وچ گیا۔ پرانے دار اوں کوں ایویں ملے جیویں او ویلے دا

ہار شاہ ہوئے تے آپنی رعایا دا حال معلوم کرن کان ولس دتا کے آیا ہووے۔ او اجنیت آکے بھار دی گنڈھڑی اتھاں وی نہ لہا سکا۔ ہر ویلے ہر کیس نال او خوش اخلاقی دی اداکاری کرن توں تنگ آگیا۔

او اجنیت آکا بھار نہ ڈیونا چاہندا ہا پر اوں کوں ایویں لگا جیویں او اسے بھار کتھائیں وی نہ لہا سکی او پرانی داستانیں دے کردار آنگوں کیس جادوگر دے سحر دا کار تھی گیا ہا۔ دت کہ ڈنہ اوں تے اسے راز کھلا جو سلتی دی شخصیت دی پہچن آلی گڑی اوندے پچھن دے یار امتیاز احمد دے کول اے۔ سلتی اپنے سارے خواہاں دج رنگ بھر گھسے ہن مگر ایناں خواہاں دج اوندی بھاء کوٹائی۔

اسے ہور گالہ ہئی جو ایناں سارے خواہاں دے رنگ اوں ڈتے ہن۔ ڈنہ رات چمے ہوئے صحرا دج مشقت کر کے پر سلتی کہ ماہر آرٹس آنگوں تصویر بنا کے ایناں رنگوں کوں بھکا ڈتا ہا۔ سلتی ہالاں کوں وی آپنی خوبصورت دنیا دج کم کیتا ہویا ہا۔ ایناں کوں اسے سوچن دی فرصت ای نہ ہئی۔ جو اسے رنگ کتھوں آئے ہن۔ سلتی اوندے بغیر ای زندگی دی اسے کمائی کھل کر گھدی ہئی۔ اس کمائی دج اوندی کوئی کردار نہ ہئی۔ اس دج توں اوندی شمولیت اس کمائی کوں بھارا کر ڈتا ہئی۔ اوں کوں آئے ہوئے کہ مینہ تھی گیا ہا۔ بھار اوں کول چاودا نامکن تھی گیا۔

آپنے اس بھار کوں بھکاؤن کان اوں آخری کوشش کیتی۔ اوں سلتی کوں آکھا ”میں بے ہفتے واپس لگا دیں تے اج کلک کنفرم کریندا پیا ہاں“ ”او اتنی جلدی؟“ سلتی دی گالہ سن کے اوں دھڑکدے دل نال سوچا جو کاش سلتی اوں کوں نہ دچھن ڈیوے بھادیں دلوں نہ آکھے۔

”بھس مینے پونس ملدا اے نہ دیاں تیں چالھی ہزار دا نقصان تھی وکی۔“ اسے آکھ کے اوں سوچا جو سلتی آکھی میکیں چالھی ہزار دی پرواہ نہیں۔ اتنے سلاں دج تیں توں آیا ایں۔ دت اتنی جلدی کیویں دج گدا ایں۔ پیہ ای سبھ کھ نہیں ہوندا۔ حالیں تیں ہالاں دا دل دی نہیں بھرا۔ اوں اپنے موہڑھاں دا بھار اتھ دج چا گدا جو ہنے سلتی اسے گالہ آکھی تے او اپنے بھار کو بھکا ڈکی۔

”چالھی ہزار۔ او مائی گاڈ دت تیں تھاکوں جلدی دچھا چاہیدا اے“۔ سلتی سینے اتے اتھ رکھ کے آکھا۔ دت اوندی امیدیں دا بھار وی اوندے موہڑھاں تے آگیا۔

ایڑ پورٹ تے سبلی، بشری، منکر، عامر تے امتیاز احمد سارے ای آئے ہن۔ کہیں
 دے چرے تے وی اداسی کوٹائی۔ او اپنے وجود اتے پہلاں توں وی زیادہ بھار گھن
 کے کشم تے اپڑا۔ کشم چیاں گ توں بعد وی او احمد امید گھن کے اوتھاں کھڑا رہیا جو
 شاید کشم آفیسر ای اوہنا بھار کھ کم کر دیوے۔ اوکوں اوتھاں کھڑا دیکھ کے آفیسر حیرت
 مائل آکھا "تساں ونج سکدے ہو۔ تماڈے کول کوئی بریف کیس کائی نہیں۔ کوئی بھار
 کائی نہیں۔ ہوں پکے پھلکے وسیعے نیپے ہو؟"

اوں آفیسر کوں خالی خالی نظراں مائل گھورا تے تھکے ہوئے حیراں مائل دن دے
 آلے پاسے ٹریا۔ موڈھاں تے اوہا اجنبیت دے بھار آلی گنڈھڑی گھن کے۔

سوی

گھر وڑے اسی عبدالرشید پہلے تیں ہک لہا ساہ گھدا۔ وت آپنا کوٹ کھوئی
 اتے ٹک کے بل پئی ہوئی منجی اتے ایویں ڈھیر پیا جیویں میلاں واسٹریڈل کر کے
 آیا ہووے کچھ سوچاں ہن جو اوئے اندر ہن تائیں سنگیاں دویاں ہن تے اوئے
 سارا کرب اوئے سونہ اتے وکھالی دیندا ہئی۔ واجدہ کون ڈیکھ کے اوئے سونہ
 اتے ہور بختی آگئی۔ ہک لمے کون ایویں لگا جیویں واجدہ دے ہونٹھ ہن دی دیر اے
 تے او واجدہ تے وس پوسی بھلا ایویں نہیں تھیا۔ کچھ ڈھیر توں واجدہ واسٹریڈل
 ہن گیا ہئی جو جیس ویلے عبدالرشید دفتر توں گھر آندا تیں واجدہ اوں توں کو سوال
 کریجی جو اوں آپنی نوکری دی مدت دے واسے کیتے کچھ کیتا یا نہیں۔

جواب دیج اوں آلے پاسے انکارے کڈھدی ہوئی ڈو اکھیں اٹھیاں ہن وت
 گھسی ہوئی آواز دیج کچھ تیزابی جیلے اوئے کناں بل ٹکرائے ہن جو آخر دیج
 اوئی زبان تے تھاپا پڑیوے ہن۔ منجی دے بل رکے ہوئے ہک اسٹول اتے واجدہ
 پانی دا گلاس تے چاہ دا کپ رکھ گئی۔

عبدالرشید حیرت دیج پے گیا جو اج واجدہ آپنا کھسا ہویا سوال نہیں کیتا۔ اسے
 چپ کر کے کیوں چلی گئی۔ وت اوں سوچا شاید واجدہ دی قوت برداشت جواب دے گئی
 اے یا وت اوں دی تھک ہار کے حالات دے اگے اختیار سٹ ڈتے ہن۔

اونویں اس سوال دا جواب اوئے وس دیج دی کوٹائی۔ اوئے ریٹائر ہون
 دیج صرف ہک مینہ ہائی ہئی۔ نوکری دے واسے کیتے صرف ہک صورت ہئی۔
 رشوت۔ جیس دے او ہمیشہ مخالف رہیا ہئی۔

جیس ٹھیل اتے عبدالرشید کم کریجدا ہئی۔ اتھے اوں توں پہلے کم کرن آلاں
 لکھاں کھائے ہن۔ ایویں تیں ترکیب ہوں آسان ہئی۔ آپ دی کھاؤ افسراں کیوں
 دی کھاؤ تے بل رعب بل نوکری کد تے بعد دیج آپنی نوکری دیج وادھا دی کروائی
 وٹھوں۔ اوں توں پہلے اس ٹھیل اتے آخر کم کریجدا ہئی۔ دڈے توں گھن کے چھوٹے

افسر تائیں سارے اوں کوں چنگا جائے ہن۔ ایسے وجہ توں اوندی نوکری دج ڈو وار
 وادھا تھا ہئی۔ ایسہ ہور گالہ اے جو تر بھی دار اتے پاسے ایسناں دی وال نہ گئی۔
 تر بھی وار آخر کوں وارے دی کوئی ضرورت ہی کوئی کیوں جو او کب وڈے مکان
 تے ڈوڑھن دا مالک تھی چکا ہئی تے اوں کوں نقدی ہونا دکھرا ہئی۔ اوندی نوکری دج
 وادھا ہونا نہ ہوندا اوندے ٹھاٹھ دج کوئی فرق ناہی آندا۔

ایندے برعکس عبدالرشید دے ساہنے پہاڑ جیس کئی سوال ہن۔ رشتہ ہون توں
 بعد او کتے رہن؟ ایسناں کوں تہں سر لکاون کان جھاہ کو ناہی وت اوندی چار پھیریاں
 ہن تائیں کواریاں ہن چھوڑ آئے اوندی حیثیت کوں بنیاد بنا کے اوں کوں ہوں
 جیز منگے پئے ہن۔

رشتہ ہون توں بعد معمولی پنشن ٹال تہں گھر دج کب وقت دہی روٹی چٹا مکن
 ناہی۔ اج مت کر کے عبدالرشید آپنی نوکری دے وادھے کیتے درخواست تہں ڈے
 چٹدی ہئی پر کامیابی دی امید کو ناہی کیوں جو او چٹلی طرح جائدا ہئی اوندے افسراں
 کوں خوش نہیں۔ جمل صاحب تہں اوندے رشتہ ہون دے انتظار دج کب کب
 ڈسٹر گیندے دے ہن۔ ایسناں دا رد عمل وی ٹھیک ہئی۔ اوندی پوشنگ دے ہفتے
 دے اندر ای جمل صاحب اوں توں ناراض تھی گئے ہن پہلے ڈسٹر جمل صاحب
 اوں کوں سمجھاندے ہوئے آکھیا۔ ”جیس جھاہ تے تیڈی پوشنگ تھی اے ایسہ جھاہ
 تہں کچھ خوش نصیب لوکاں دے جتھ لگدی اے مثال مشہور اے تہں جو جتنا گڑا
 مٹھاتے توں وی گڑشی دج تے نوکری اتنی مٹھی تھیندی دسی۔“
 مگر اوں کب کن بل سنیا تے ڈونجے وچوں کڈھ ڈتا۔

گالہ اشارے دج سمجھ نہ آئی تہں کب ڈسٹر جمل صاحب اوں کوں صاف آکھ
 ڈتا۔

”جیس نیکل دا دستور اوبا رہی جیرہ آخر تے اوں توں پہلے لوکاں دا ہئی۔“
 ”جمل صاحب کن کھول کے من گھن۔ میں ایہیں لوکاں وچوں نہ جیرے آپنی
 لاشیں اچوں نکھدی ہوئی ہماں توں پگن کیتے اپنے تک اتے رومال رکھ کے پٹکے
 ہن۔ او لوک رشوت خورد تے سڑی ہن جو ایس ملک کوں کھوکھلا کریدے پئے ہن۔ کیا
 تہں ایسہ چاہندے ہو جو میں وی ایسناں آنگوں سونے چاندی دے بجائے دج ہتھ

رکھ کے پٹیندا رہوں؟۔“

عبدالرشید دے مونسوں امہ گالہ سن کے جمال صاحب ہوراں ہک نور دار
قہقہہ لایا۔ وت اینٹاں معاملے دی نزاکت کوں سمجھ کے عبدالرشید کوں سمجھاؤں کیتے
ہک نور کوشش کیتی تے آکھیا۔

”عبدالرشید توں تیں بہوں بے وقوف نکلا ایں۔ امہ پرانا دور نہیں۔ امہ تیں
مونہ کالا کرن دا دور اے۔ مونہ کالا کر گھن پہچان آپ مٹ وکھی۔ وت پیش کر
نہیں تیں آپنی پہچان بنا کے ایں دور وچ نہ جی سکیں تے نہ مر سکیں۔ ہن اگے
جیلڈی مرے۔“

جمال صاحب دا امہ وار وی خالی گیا۔ اینٹاں دی کوئی دلیل عبدالرشید دے
پلے نہ پئی۔ جواب وچ او جمال صاحب کوں حدیث سناؤں لگا تیں جمال صاحب غصے
وچ پڑے۔

”مجھ دے اکوں بین و جاؤں آلی گالہ اے۔ جیلڈے آنگوں شفیق احمد دی کھلائی۔
ساری زندگی آپنی ایمان داری کوں پٹیندا رہیا جڈاں مرا تیں گھروں کوئی شے دی نہ
لئی۔ اگر اساں ترس کھا کے چندہ نہ ڈتا ہووے ہا تیں قبر تائیں دی نہ پڑے ہا۔ جیلڈا
دی ایہو حشر نہیں۔“

امہ قیمت ہی جو جمال صاحب ہوراں عبدالرشید دی لغویات بہوں حد تائیں
برداشت کر گھدی ہی نہیں تیں دفتر دے کہیں بندے وچ اتنی ہمت کوئی جو صاحب
نال اکھ ملا کے وی گالہ کرے ’سارے جانے ہن جو دفتر دے سارے وڈے افسر
اندی منہ وچ ہوندے ہن۔ جمال صاحب تے عبدالرشید دی بدکھائی دا چرچا افسراں
دے کناں وچ ہک ڈنہ آؤناں ای ہی۔ ہک افسر تیں امہ سمجھ کھ سن کے غصے وچ
آگیا تے اوں جمال صاحب کوں طلب کر کے ہدایت آتی جو ایں پاگل شخص توں جان
چھڑوان کیتے جلدی بل سالہ تیار کرو۔ پر جمال صاحب دور انکشی دا ثبوت ڈیوے
ہوئے آکھیا۔ ”جو کوئی وڈا نوالہ سنگھ وچ پھس و نہیں تیں پانی دے گھٹ پی کے اوں
کوں سنگھ اچوں اتارنا پوندا اے سچ امہ پاگل کیس بھیڑے اخبار نویس دے نہیں
چڑھ گیا تیں آپنی کھائی اچ ہک نور تھے وار دا دادھا تھی وکھی۔“

جڈاں کوئی افسر کئی اہم معاملے وچ عبدالرشید توں چرچے تیں جمال صاحب

آکھدے۔ ”صاحب! حکم تیں افسردا ای پلدا اے۔ کک ڈو کوڑی دے کلرک دی کیا اہیت اے اوندا کم تیں قلم کوں گھساوے ہوندا اے تے اوکوں گھن ڈیو۔ کک نہ کک ڈستہ اوندے قلم دی سیاہی کک وکی۔“

ہن او وقت آگیا ہئی جڈاں عبدالرشید دے قلم دی سیاہی کمن آلی ہئی۔ اوکوں رنڈارمنٹ پچاسی دے پندے آنگوں لگدی پئی ہئی۔ ہولے ہولے او پندہ اوندی گئی دے نیزے تھیندا ویدا ہئی۔ رحم دے سارے بوسے بٹم تھی گئے ہن۔ کک انجانے خوف توں اوندا جسم کنب گیا۔ او گھبرا کے ایویں اٹھ بیٹھا جیویں خندرج کوئی بھیڑا خواب ڈیکھ کدا ہووے۔ اوندا موندہ پسینے نال بھر گیا ہئی۔ واجدہ اوندی حالت ڈیکھ کے گھبرا گئی۔ ”اچانک تہا کوں کیا تھی گیا اے۔ تہاڈی فیت ٹھیک اے؟“

”آں ہاں، نہیں سیکوں کچھ نہیں تھیا میں ٹھیک ہاں۔“ اوں پھٹی ہوئی آنکھیں نال واجدہ آلے پاسے ڈسٹا جیرہی آپنے بھوپھن نال اوندے متھے دا پھیند پو بھیندی پئی ہئی۔ کک دیر بعد واجدہ بولی۔

کیوں ایویں سوچ سوچ کے آہنی جان ہلکان کریدے ہو؟۔ بے خدا چاہیا تیں سب کک ٹھیک تھی وکی۔ ”ہن کیا سوچتا۔ لوکری دے وادے کیتے درخواست تیں ڈے چھڑی اے۔“ ”سچ آکھدے پے ہو؟“۔ واجدہ اوں توں اگے کک ہور نہ آکھ سکی۔ کیوں جو اوں کوں ایویں لگا جیویں اوندی لاٹری کلل آئی ہووے۔ ”خوش کیوں تھندی ہیں۔ کیا توں بھیندی ہیں جو درخواست ڈے چھڑی تیں کم دی بن وکی؟“

”تیں ہور کیا کرنا پوی؟“۔ واجدہ دی آنکھیں حیرانی نال پھیل گئیاں۔

”میڈے جھگے وچ اج تائیں رشوت ڈیون دے بغیر اسے رعایت کئی کوں دی نہیں ملی۔“

”تیں وی ڈے ڈیو۔ میں آپنے سارے زیور وچ ڈیساں“۔ واجدہ! او چلی یا۔

”جیس اج تائیں رشوت کوں بہوں ڈاگنہ سمجھا ہا۔ اور رشوت وکی۔“

گرج دار آواز سن کے واجدہ کنب گئی۔ اوندی آنکھیں اچوں ہنہنوں کلل آئے۔

کک دیر چپ رہون بعد اوں آکھیا۔ ”مجبوری کیا کم نہیں کرواندی۔ سوچا ہئی جو کک سال لوکری وچ ہور وادھا تھی دنجیں تیں کک چھیر دے ہتھ پیلے تھی و سن پر لگدا

اے ایساں دی قسمت وچ کنوارے ای ہوتا لکھا اے۔“

بھوچمن تل او آپنے بنوں پو نھیندی ہوئی ڈوجھے کرے دج لگی گئی۔ مگر دا
 سارا ماحول اداسی دج ائی۔ واجدہ دی آہواں دج کجھ ہور آہواں عبدالرشید دے
 کناں دج آنڈیاں ہنیاں ہن۔ ماں دے تل تل اوڈیاں چار پھیریاں دی روڈیاں
 ہنیاں ہن۔ ایویں لگدا ائی جو او آہنی قسمت کوں بھیڑا آہیاں ہنیاں ہن۔ ایہناں
 دا کالا مستقبل ماں دی اکھیں اچوں بنوں بن بن ایویں ای داہندا رہندا ائی۔
 عبدالرشید دی سوچاں بن جواب ڈے گئیاں ہن۔ زندگی دج پہلی وار اوں کوں
 ایویں لگا جیویں اوں آہنی ایمان داری دی جو عمارت کھڑی کیتی اے اوڈی ہر سلہ دی
 جھاڑے تک اتھوڑا اے تے اتھوڑا کدی پتر نہیں بن سکدا۔ بوہے درساں تے
 باریاں سوی دی نذر تھئے ہوئے ہن تے سوی آلی لکڑ تے اعتبار نہیں کیتا دج سکدا
 ہے؟

ڈوجھے ڈوجھے عبدالرشید آہنی جیب دج بچ ہزار روپیہ گھن کے جمال صاحب دی
 کوٹھی آلے پاسے تریا۔

کانڈ دی بیڑی

"سلیم جتر میں میڈی پریشانی نہ ڈکھ سکدی۔ ایہہ مونجھ چھڑ ڈے توں ایں حال
 دوج کالج دسساں تہں تیڈے جماعتی کیمہ آکھن۔ ایہہ دال دی ٹھیک کر گھن ایہناں
 دولت دے پہاریاں دا خیال چھڑ خدا چنٹی کرسی۔" ظاہرہ بسوں ڈکھ تل آکھا "میڈی
 امڑی میکوں تیڈی قسم اے میکوں ایں گالہ دی کوئی پریشانی نہیں میکوں تہں اپنے
 امتحان دی پریشانی اے۔ اج میڈا اکناکس دا پرچہ اے تے سیتھوں کوئی خاص تیاری
 نہیں تھی سگی دعا کر اللہ مہربانی کرے۔" سلیم آکھا۔

"لکھ ہزار دھواں میڈا پرچہ۔ جڈاں تائیں توں پرچہ ڈے کے نہ آسین میں اپنی
 چوٹی اپنے مونہہ اج پا کے اپنے رب توں دعا کردی رہاں تے میکوں یقین اے جو
 میڈا رب فضل کرسی تے پرچہ چنکا تھی لکسی" پر میڈا دی دل خیرا گیا اے۔ بھرا تے
 بھرمائی دیاں گالھیں سن کے میڈا تہں دل لیل قیون لگا ہی۔"

"امڑی ایسو جیسی گالھیں ہونڈیاں رہندیاں ہن۔ لکھ نہ کر بھین بھرا دے رشتے
 دی دولت دی نکوار کٹ ڈیہدی اے۔ میکوں بی اے کرن ڈے وت رب کوئی ہو رہو یا
 کھول ڈکسی۔"

میں ایسا گالہ امہد بھرا کوں آکھی تے اوں آکھا ایہہ ڈکریاں کانڈ دیاں بیڑیاں
 ہونڈیاں ہن ایہہ اج کل نہیں تر سکدیاں جو ترن وی تہں بسوں جلدی بڑ دھڑیاں
 ہن۔

او تہں مدین دے پکر اج آئے دے ہن۔ خبر نہیں او مدین کیڑا کم کریدا
 اے ہاراں لکھ دی تہں اوں کوٹھی کھدی اے۔ اونڈی کار وی اے تے امہد بھرا آہدا
 پیا ہا جو میڈی دھی بیش کرسی۔

میں حیران ہاں سنگ تروڑ دیاں اوں کوں اپنی بھین دا وی خیال نہ آیا۔ اونڈی ہکا
 بھین ہم" میں اوں کوں موئے ہوئے ہاں پو دا واسطہ ڈتا۔ بھلا اوں آکھا
 "ظاہرہ کھلیاں گالھیں نہ کر ہاں پو دا فرض اے جو اولاد کان چنکا مستقبل چھڑ

جادو میں بیٹھے پتر سلیم دی پی اے آلی ڈگری کون چٹا اے۔ ایم اے اہل دیکھے
کھاندے دوسے ہن۔ میں آہنی دسی کون بارش وچ کانڈ دی بیڑی تے نہیں چڑھا
گدا۔“

پتر اہم عدین کون اے؟

”ماں جی! میں بہتا کچھ نہ جاندا اہم ساڈے آنکوں کیس معمولی گھروا بندہ ہا۔
ساڈے تل میزک اچ پڑھا ہا ترائے واریں فل تھیا۔ وت واسکیوں نہیں پتہ کوئی
کاروبار کریدا ہوسی میں نہ جاندا۔ اچھا میکیوں ہن کالج وچن ڈے تے توں وی گزری
لکھی تے مٹی پامچڑ تے آپنے اللہ کون یاد کر۔“

پتر میں تل خزانہ تے حیران ہاں اوں وی عدین ولوں آئے ہوئے کپڑیاں دی
وڈی بے شری تل تریٹاں پی کرے۔ کک خالد بھرتیجے ساڈے حق اچ گالہ کیتی بھلا
ماں بچ اوں کون پے گئے۔ ”تیں کیہ کھنا اے ایف اے کر کے کک دفتر اچ کلرک لگا
ایں۔ مار مار کے ہن مسی ستواں سکیل ملا اے۔ جیڈی شادی تاں تھی گئی اے پر
جیڈی مخواہ تل ڈوجھی وی نہیں ہلدی اوں کون کپڑے تائیں اسل گھن ڈیندے
ہاں۔ جیڈی ایف اے آلی کانڈ دی بیڑی ایویں وڈی تروی اے جو ہن بڑی کہہ سہے۔“
”ماں جی! بس بھوڈ وی اہتاں دے قہے مینوں دیر پی تھیندی اے۔“ سلیم بین وچ
سیای بھری تے پٹا تھ وچ گھن کے ٹپا تے طاہرہ آپنے ڈکھڑاں دی کتاب پھول کے
بہہ گئی تے سطر کے مطالعہ کرنا شروع کیتا۔

طاہرہ تے احمد ڈوں بھین بھرا ہن۔ احمد وڈا تے طاہرہ کی ہٹی۔ اجہاندے پو
دی کک کی جیسی کپڑے دی ہٹی ہٹی۔ وقت نگہدا گیا وت اہم ہٹی وودھیاں وودھیاں
بازار دیاں چنگیاں بیٹیاں اچوں شمار ہون لگی۔ اوہدے ماں بچ ڈوبائیں ہلاں تے چند
جان قربان کریدے ہن۔

احمد پڑھائی وچ اٹھویں تائیں مسی چل سک۔ اٹھویں اچوں فل تھیا تاں بچ اوں
کون آپنے تل دکان تے بلا گدا پڑھائی چھٹ گئی۔ طاہرہ کون تاں سکول دا بوبا دی
کیں نہ ڈکھایا وت ڈوبائیں دی شادی تھی گئی۔ طاہرہ دا گھر آک اکرم کک پرائمری سکول
وچ ٹیچر ہئی۔ اجہاندہ کک پتر تھیا سلیم تے وت اکرم کون کینسر تھی گیا۔ او وچارزا آپنے
بچوں پڑھدے پتر کون کرلانا پچڑ کے مر گیا۔

امجد دے ڈوں ہاں ہن خالہ تے خزانہ۔ خالہ ایف اے کر کے ہک دفتر اچ کلرک
تھی گیا تے خزانہ ہن میٹرک کریدی پئی ہئی۔ اکرم اپنی زندگی دے آخری ڈنہہ اچ
سلیم دا اتھ امجد کوں نپا گیا ہا تے اوں خزانہ تے سلیم دی منگنی دی مکی جیسی خوشی ڈنھی
ہئی۔

اج او خوشی ختم تھی گئی۔ امجد، اپنی غریب تے مکے دے ہالاں کوں قرآن پڑھا
کے روٹی دا خرچہ چلاون آلی بھین کوں لھکرا دتا ہئی۔

ظاہرہ کوں امجد سمجھ کجھ یاد آندے ای اوںدا دل لہو دے سمندر وچ بڈن لگا۔
وت اوں ساری کالیں کوں ذہن توں کڈھ کے اپنے پتر کان دعا کرن لگ وئی
زندگی وچ پہلی وار اوں دے پتر آکھا ہا۔

ماں جی! میکوں ایس پرچہ دی لکرا اے میں ابیدی کوئی خاص تیاری نہیں کیتی۔
ہاراں دے سلیم واپس آکھا ماں دیاں دعائیں اثر کیتا پرچہ توقع توں بہوں چنگا تھیا ہا۔

بیسرے ڈنہہ، سلیم داپی اے دا نتیجہ آیا اوں ڈنہہ خزانہ دی شادی تھی گئی۔
سلیم یونیورسٹی اپوں فیسٹ آیا ہا تے امجد پیا سوچیندا ہا جو اج اوںدی خزانہ پورے
پاکستان وچ فیسٹ آگئی اے۔ جو اوں کوں عدنان جیسا دولتمند خاوند مل گیا ہا۔

خالہ اوں ڈنہہ شادی توں فارغ تھی کے سلیم کوں مبارک ڈیون آگیا۔ ظاہرہ
مجیب طراں دے جہنیاں نال دوچار ہئی۔ او خوش تھیوے کہ رووے۔ خالہ اپنی
شرمنگی دا اظہار کیتا تہ ظاہرہ پھٹ کے روں لگ پئی جیویں اوں دے دل فیصلہ کر
چھڑا جو امجد خوشی دا نہیں ماتم دا لینہ، اے کیوں جو اج بھین بھرا دی رواجی محبت دا
جنازہ اٹھی گیا ہئی۔

سلیم کوں اوں دے ساتھی مبارک ڈیون آندے پئے ہن۔ وت کلج ونے پر نسل
آپنے شاف دے اٹھ ڈاہ ممبراں نال مبارک ڈیون آگئے۔ امجد سلیم کان بہوں دلا
اعزاز ہا جو ہر ممبر کول مضامی دا ڈنہہ ہئی۔

سلیم دیاں اکھیں وچ خوشی دے ہنجوں تاریاں آر نہن لگ پئے۔
”سر! میکوں پوزیشن گمنن دی اتنی خوشی نہیں جتنی تمنا دے غریب خانے تے
آون دی اے“ اوں بہوں عاجزی نل آکھا۔

”ہر تئیں ساڑے کالج راہیں روشن کیتا اے۔ تیں ساڈا مان دوحایا اے خدا
جیکوں ہور دی خوشیاں دکھاوے۔“

پرنسپل ہوراں اکھاتے ہل ای اوہیں مشورہ دتا۔ سلیم یونیورسٹی جیکوں وڈے
دعینے پیش کرسی بھلا میڈا خیال اے توں سی۔ ایس۔ ایس کر گھن۔ توں جُٹ کے
پڑھائی کر تینڈے اخراجات دا بندوبست اسیں اہمہ سوچا اے جو توں ٹوشن پڑھایا کر
اسیں کچھ کھاندے پیندے چھوراں کوں اکھیں توڑوں کھٹے لا کے گزارے جو کے کما
گھنیں۔ پرنسپل صاحب دی اہمہ گالہ سلیم دے دل لگ گئی۔

————— ☆ —————

سلیم دی پرنسپل ہوراں ہوں مدد کیتی ہر معاملہ دج ایمنیاں راہنمائی کیتی تے آخر
سلیم سی۔ ایس۔ ایس ہوں چنگے نمبریں اچ کایئر کر گیدا۔

ظاہرہ دے جیویں زمین تے چرنا بن گدے۔ خالد دا چہرہ دی خوشی ہل چکدا پیا ہا
تے وت اوڈ۔ نہ دی آہیا اہر سلیم ”اے سی“ سیلیکٹ تھی گیا۔

ہیں ڈ۔ نہ اونڈی سیلیکشن دا نتیجہ نکلا۔ اوں ڈ۔ نہ کب ہور نتیجہ دی نکلا۔
مدین دے گھر چھاپے پاتے ہوں ساری ہیروئن نہی گئی۔

ڈوہجے ڈ۔ نہ دے اخبار دج دایاں سرخیاں ہل اہمہ خبر چھپی۔ جو مدین دا
سنگراں دے کب وڈے گردہ ہل تعلق ہا۔ مدین اوہیں اتے اتھ رکھن آلا ہا۔

اسیں گردہ دیاں سرگرمیاں دی تفصیل ہل اخبار بھرا ہویا ہئی۔ ایڈیٹر اسیں خبراں
اوار یہ لکھاتے اوں مطالبہ کیتا ہا جو ”ذہر دے ایمنیاں دیاں کوں چنے دساڑے

گولی ماری وے ایمنیاں قوم دے نوجوانیں کوں تباہ کیتا اے۔“

سارے اخبار ایمنیاں ہی تفصیلاں ہل بھرے ہوئے ہن۔

مدین کوں پس دی مار پئی تہں اوں ساری کھائی کھول کے ڈس ڈتی تے اہمہ
کھائی بیج کالی سرخیاں ہل گئی۔ ایمنیاں ہی اخباراں دج کب سنگل کالی خبر دی ہئی۔

اہمہ خبر اوہیں آدمیاں دے بارے ہئی بیمنیاں کوں ”اے سی“ تعینات کیتا گیا ہا۔
ایمنیاں اچ کب اہمہ ہن دی لکھا ہویا ہا۔ ”محمد سلیم ولد محمد اکرم“

ہیں اوں دے جدوں سلیم اہمہ اخبار پڑھایا ہا اوں کوں سرکاری طور تے تقرر
نامہ وصول تھیا۔ او اخبار تے تقریر نامہ سنبھال کے بھدا بھدا گیتے ہن دے قضاں

آج ڈیڑھ سا۔
"میں جی! آج کانڈ دی بیڑی تر سچی آئے میں تیل دی دھواں مل" آئے سی "میں کیا
ہاں۔"

سیاست و اکھيڊ

”ميڙے بھراؤ! اسان سارے پاڪستاني ٻائين۔ پنجابي، سندھي، بلوچي، سرائيڪي،
بھاجرتي پھمان سارے اي پاڪستاني ٻائين۔ ذات پات، لکاوڙا ايمہ سبھ اساڙياں بناياں
هونياں کندهاں هن۔ راجپوت، سيد، ملڪ، چودھري، خان، ميرائي تے پاڙي۔ ايمہ
سارياں گالھين هن۔ اسان سارے انسان ٿيئیں۔ اسان سارے بھين بھرا ٿيئیں۔
جڙاں اسان سارے ڪو ڪمھ ٿيئیں تاں وت ايمہ فرتے، نئي تے لسان و بھرا
ڪيون؟

ايمہ سارا دشمن و ساڙے سوڀے ديس اڄ ڪھلاريا هويا زھرا ہے۔ تسان سارے
هڪ ڏوجھے ٺال پھيلي هوني نفرت کون بھل وڻجو۔ هڪ ڏوجھے دي عزت ڪرو۔ هڪ ڏوجھے
ٺال محبت ڪرو تے ملڪ دي ترقي کان محنت ڪرو۔ جے تسان ميڙي گالھ تے مل ڪيتا
تاں ڪوئي وجهه نھیں جو اساڙا ديس ايس دشمن اتے جنت واک هڪ لوثانہ بن وڃے۔“ ايمہ
چنگياں چنگياں گالھين۔

خان ارشاد حميد خان ساٻن ايم۔ پي۔ اے آڀے اجتماعي حلقه دي سنج تے ڪھڙا حق
ڪے ڪريدا پيا ٻا۔ اوندی مڱي پھلاں ٺال جھڪي هونى هئي هر پاسون تالريان دي گونج هئي تے
خان ارشاد حميد خان۔ زندہ باد دے نعرے لگدے پئے هن۔

خان ارشاد حميد خان، آڀي تقرير مڪاڻن توں بعد ايمہ آبدے هونے آڀي کار آلے
پاسے ٿر پئے۔ ”هن نيڪون اجازت ڏيو۔ هن ميں ڏوجھے جلے اڄ وڻجا اے۔“

لوڪ آبدے پئے هن۔ خان هوراں بهن چڱے تے غريباں ٺال محبت ڪرڻ آلے
انسان هن۔ انھن کون ساڙا ڪيڙا ڦر اے۔ ايمہ خان هو ڪے دي مڱي قوماں آلے
بندياں کون آڀے برابر سمجھندے هن۔ پر خان ارشاد حميد خان آڀي کار اڄ بهر ڪے
انھن کون بھاري تے نفرت ٺال ڏيندے پئے هن۔ انھن آڀي جيب اچون پرقيوم
دي شيشي ڪڍي تے آڀي نڪ ٺال لا ڪھڙي۔ او پورا هڪ گھنڊ گھنڊے ٺالے دے ٺال
آلي وستی اڄ تقرير ڪر ڪے ويندے پئے هن۔ تے انھن را موڙ خراب تھي ڪيا ٻا۔

شاہد حمید خان دریا تے صائمہ بل بیٹھا ہویا ہ۔ صائمہ اوں کول اداسی بل
ڈیہدی پئی ہئی۔ ”آخر توں اپنے ڈیہدہ کتھاں ہائیں دے شاہد؟“ ”میں اپنے بچ بل
احتمالی مسم اچ لگا رہیا ہوں۔“ ”توں آپنی ماں بل شادی دی گالہ کیتی اے؟“ ”نہیں“
میں کئی مناسب وقت دے انتظار اچ ہوں۔“

”شاہد توں سجدگی بل کیوں نہیں سوچیدا۔ میڈا بچ میڈی شادی آپنی برادری
اچ کرنا چاہندا اے۔ کل راتیں جڈاں میں آپنی ماں تے بچ دی گالھیں سنیاں تیں
میڈی جان نکل گئی۔ تیکوں نگر دی نہیں۔ توں صاف اکھ ڈے نہ جو میں تیشے بل
شادی نہیں کر سکدا کیوں جو ساڈے دھالے ذات پات تے کجے ڈے آلی کندھاں
ہن۔“

کچھ دیر او چپ بیٹھا رہیا۔ وت اوں آکھا ”صائمہ میکوں ڈو ڈیہدہ دی صلت
ڈے میں گالہ کریں۔“ اگلے ڈیہدہ شاہد حمید خان آپنی ماں کو آکھا۔ ”ماں میں صائمہ
بل شادی کرنا چاہندا ہوں۔“ ”صائمہ کون اے ایہہ کیڑے خان دی دھی اے میکوں
تیں ڈس؟“ ”او کیس خان دی دھی نہیں۔ اوہدا بچ سکول ماسٹر اے تے اوہاں دی
ذات میرانی اے۔“

”پر میڈا بچ ذات کول ہوں جاندا اے۔ تیکوں ایہہ نہیں پتہ اوں ڈیلے توں
ہوں نکا ہائیں۔ تیشے بچ دی بھین سہاں کیتے برادری فوج کوئی چھوڑ نہ طا تیں او
چالھی سالاں دی تھی کے پئی ہئی۔“

”ماں ایہہ ساریاں پرانیوں گالھیں ہن۔ زمانہ ہن امتیاز کول بھکرا کے ہوں
اگے ورہ گیا اے۔ ہن تیں میڈا بچ دی ذات پات کون نہیں مندا۔ کل ای تیں او شر
دی مکی آبادی فوج آہدے پئے ہن جو سارے انسان برابر ہن۔ کوئی نکا وڈا نہیں ایہہ
ساریاں گالھیں پرانے زمانے دیاں ہن۔“

”میڈے پتر تیکوں نہیں پتہ ایہہ ساریاں گالھیں سیاست دیاں ہن۔ امتیاز دا
عملی زندگی بل کوئی تعلق نہیں تے ایہہ کیوں ہو سکدا اے جو ہک خان دے گھر
میرانی دی دھی آوے۔ میڈا بچ ایں گالہ تے کڈا نہ دی راضی نہیں تھی سکدا۔“

”ماں بچے میڈے بچ میڈی شادی صائمہ بل نہ کیتی تیں اسل کورٹ اچ دج

کے شادی کر گھنوں۔

”تیڈا پو تناکوں گولی مار ڈیسی یا وت پینکوں اپنی جائداد توں پاڑ خلی ڈے
ڈیسی۔“

”نہیں لال بھانویں کچھ تھی ونجے میں صائمہ نال شادی کریاں۔“

”توں کیوں ساڈی عزت مٹی وچ ملاوٹا چاہندا ایں۔ تیڈا پو الیکشن لڑا پیا اے او
الیکشن ہر وکی۔ اونڈی ہاں ہیکے ہوئے آکھا۔ شاہد حمید خان چپ کر کے اپنے
کمرے وچ لگا آیا او ساری رات سلکدا رہیا۔ اونڈی اکھیں توں نیندر ہوں دور ہئی۔
اون کھڑا تھی کے کڑی کھول ڈتی۔ تازہ ہوا دے نال باہر دا اندھارا وی اندر وڑ آیا۔
اون کون ایویں لگا جیویں او کیں اندھے کھوہ اچ قید ہو دے۔ اون گھبرا کے
اکھیں ٹوٹ رکھدیاں وت ساری رات صائمہ دا چہرہ اونڈیاں اکھیں اچ رہیا۔

سویرے ناشتے دی میز تے خان ارشاد حمید خان اپنے پترکوں آکھا۔ ”میں تیڈے
کان سیٹھ شفیق خان دی چھیریا سمین کوں منگ گھدا اے۔ تیڈی ہاں کوں چھیر دی
پند اے تے ایہہ مرہ گھن ایہہ میڈا آخری فیصلہ اے۔“

”ایہہ تہاں کیہہ آہدے پئے ہو۔ سیٹھ شفیق خان دی چھیر نال میڈی شادی؟۔
او تہاں کالا دھندا کریدا اے تے اونڈی چھیریا سمین وی میکوں پند نہیں۔ میکوں
صائمہ پند اے۔ اوہناں دی ذات تے اونڈے پو توں اسان کچھ نہیں گھستاں۔ میں
صائمہ نال شادی کریاں تے میں اونڈے بغیر زندگی دا تصور وی نہیں کر سکدا۔“

”نہیں تیڈا ایہہ خواب کڈا نہ پورا نہیں تھی سکدا۔ توں خان دا پترتے اوہک
میراثی دی دھی۔ توں اونڈے نال شادی کر کے اپنے خاندان دی بے عزتی کروہیں۔
سناج اچ ساڈی پوزیشن خراب تھی وکی۔ ایہہ میڈا آخری فیصلہ اے۔ میں الیکشن
توں فارغ تھی کے تیڈی شادی یا سمین نال کر ڈیاں۔“ ایہہ آکھ کے خان ارشاد حمید
خان تھے اچ باہر نکل گئے۔

ترتے ڈے خان ارشاد خان اپنے اجتماعی جلسے اچ ویندے پئے ہن جو اوہناں
وے ڈرائیور اوہناں کوں آن ڈسایا جو شاہد خان ہوراں صائمہ نال کورٹ اچ شادی کر
کیدی اے۔

”کیہہ بکدا ایں۔“ خان ہوراں غصے اچ کھڑے تھی گئے۔ ”جی ہا سرکار اوہناں

شادی کر گھدی اے تے اجہہ کے خان تہاڑے کان خط گھلیا اے۔
 خان ارشاد حمید خان خط کون پڑھ کے اوندے ٹوٹے ٹوٹے کر ڈتے تے اوں اپنی
 زال کون آکھا۔ "ہن اوندے کیتے ایں گہراج کوئی جہا نہیں"

"او میکوں دھمکی ڈیندا اے جو میں اوں میراں دی دھی کون اپنی لونہ نہ مناں
 تہاں او میڈے ملتے دے دوڑاں دے اکوں امہ مسئلہ پیش کرنی جو میں ہک میراں دی
 دھی نال شادی کیتی اے تے میڈا پو اوں کون اپنی لونہ میں مندا تے ایویں تہاں
 الیکشن ہر ویسہ۔ خان ہوراں دی زال اوہاں کون بھیندے ہوئے آکھا۔

"چھوڑ بھوں خندی اے جڈاں ہک چھیر نہ پچھے اوں ساکوں چھوڑ ڈتا تہاں او
 امہ کم دی کر لکھی تہاں غصے اچ نہ آؤ۔ جو تھیوہا ہا او تہاں تھی گیا۔ تہاں الیکشن دی
 لڑا اے تے ایں وار تہاڑے مقابلے اچ ڈو وڈے وڈے امیدوار ہن۔ تہاں ایں وار
 جے جت گئے۔ تہاں تہاڑا خسرین و فجن دا دی چانس اے۔ آپنے خواہاں دی تعبیر کیتے
 تہاں کون قربانی تہاں ڈیوٹی نپسی۔ تہاں صائمہ کون لونہ من گھن۔ ایں ملتے دے غریب
 دوڑ تہاں کون ایں وجہ توں دی ووٹ ڈ جہن جو تہاں کہیں کون ٹکا وڈا نہیں بھیندے
 سگوں غریباں نال محبت کریندے ہو۔" خان ارشاد حمید خان کچھ دیر تہاں خلا اچ
 ڈیندے رہے۔ خسرین و فجن دا خواب اوہاں دے ذہن اچ ہک عرصہ توں سبدا پیندا
 ودا ہا تے امہ ہک چنگا تے سنہری موقعہ ہا۔ جے او امہ الیکشن ہر ونجے تہاں اوہاں دا
 خواب ترث ونجے ہا۔

"توں ٹھیک پئی آہدی ایں۔ غریب تے بے وقوف عوام دا احمق حاصل کرن دا
 ایں توں چنگا موقعہ کیڑا اے تے ایں وار مقابلے اچ امیدوار دی مضبوط ہن۔"
 وت خان ہوراں ڈرائیور دے ہتھ امہ ہنیا کھل ڈتا جو او صائمہ کون ہل گھن
 کے گھر آ سکدا اے پر ایں شرط نال جو تہاں کوٹھی دے ہک الگ حصے اچ رہے۔
 اگلے دن اخباراں اچ ایس خبر دی وڈی سرخی لگی ہوئی تھی۔

"شر دے ممتاز سماجی کارکن۔ سابق ایم پی اے تے امیدوار صوبائی اسمبلی خان
 ارشاد حمید خان آپنے پتر دی شادی شر دے ہک میراں دی دھی نال کر ڈتی اے۔"
 سارے شراج خان ارشاد حمید خان دی روشن خیالی تے عوام دوست ہون دا
 ج چا ہا۔ ہر پاسے اوہاں دی تعریف تھیندی پئی تھی تے ہر دل اچ اوہاں دی عزت

دودھ کئی ہے۔

—

انسٲل چوہان ، بھنر

0333-6849455